En este ms. falta el texto siguiente:

Entre los folios 52-53 falta el principio del Canto VI.(probablemente 2 folios.)

Entre los folios 56-57 falta el final del Canto VI. (la parte correspondiente a "Muntanyes regalades".)

Barcelona, 12 de Diciembre de 1957.

Martí Condemins

Canigo

18 céntimos

BIBLIOTECA CENTRAL BARCELONA

Canigó

Llegenda pirenaica del temps de la Reconquista.

per

Mossen Jacinto Verdaguer

BIBLIOTECA CENTRAL BARCELONA

Llic. Licencia del ordinari

Als
Catalans ox Frances

Cant primer

L' aplecla

Ab son germà, lo comte de Cerdanya,
com àliga que à l'àliga acompanya,
devalla Ballaferro de Canigó un matí,
devalla de casar en la boscuria,
quan al sentirhi mística cantiria
se n' entra en l' hermitatge devot de Sant Martí.

Lo sant, dende'l caball, vestit de malla,
encès d' amor, d' un colp d' espada talla,
per abrigar à un pobre, son ribetat mantell:
lo fill de Ballaferro sa armadura
contempla y ab coratge que no dura:
—Mon pare,—diu,—voldria ser caballer com ell.

¿No he feta ab vos contra Almanzor la guerra?
¿Ab' ha vist l' espatlla l' enemich? ¿La terra
no regué jo ab sangh meva y ab sangh de serrahins?
¿Perfumé l' elm y l' escut que à tants donaren,
à mi, à mi sol, fill vostre, me l' negaren?
¿No ~~enganyan~~ infantan ja les mares guerrers y paladins?

—Fill, heren de ma glòria y mon llinatge,
ta petició m' agrada y ton llenguatge;
demana si ton onle li plauhen com à mi.
—Es hora tanmateix,—diu l' altre comte,—
puix no es ja caballer, que 'n sia prompte;
que vetlle ès amit les armes, jo l' en faré al matí.—

Com dintre l' rusch murmuriosa abella
gentil à orar se queda en la capella,
acompanyat dels comtes, de patges y escuders;
en la tarima del altar se postra,
contemplant al sant Bisbe que s' hi mostra,
que fon abans que Bisbe mirall de caballers.

~~Albor~~ ~~matinera~~ ~~primera~~

La llum de l'alba al peu de l'ara l'troba,
com un colom vestit ab blanca roba,
regalantse ab l'aroma de cristians concells,
sanitoos concells que, avans de gayre,
com papallones volavan en l'aire,
mes ay! son cor novici també volant ab ells.

—Per nen batalla, l'hermitá li crida,
estima son honor mes que la vida,
com ploma la arma escriga per tot la santa Ley;
sias sempre capsal de l'ignocencia,
si t'dobla un vent que sia l'de clemencia:
escut sias pel noble y espana per tot rey.—

Deixa despres la blanca vestidura
y li donan á pesses l'armadura,
damunt lo camisol lo plateyat perpunt:
porga ab lo capmall sa testa bella,
son cos gallart y fort ab la rodella,
que du les Quatre Barres y un sol ixent damunt.

Guifre, son oncle, les esparons li posa,
fent una creu en son genoll que arrosa
ab una encesa llágrima, l'espana empunya aprés,
que á un raig de sol llueix damunt de l'ara,
y á gentil per conquista se prepara,
del puny á la crenera fentli donar un bes.

Tres colps ab ella sobre l'dors li dona,
darrera injuria que l'guerrer perdona,
y l'heremita diuli:— L'espana es una creu,
batalla y vens com Jesucrist ab ella,
ama de cor aqueixa espona bella,
que no l'arranquen vida ni mort del costat teu.

3

La hermita es com un ou atapahida
de vella, doncelles y minyons que hi crida
de la sonora esquella lo tintillejar ~~festin, festin~~ festin,
apar que hi entren d' aquells cims y planes
ab lo jovent totes les flors boscanes,
sols per berar les plantes al Sant que aquí 'ls sonrin.

Culliren á faldades les doncelles
pésols d'olor, violes y rosellas
y al veure dins lo temple lo caballer gentil,
entre ella y sant Martí les compartiren
y á mixades al front les hi espargeixen
com fa en lo front dels arbres fruyters lo mes d'abril.

Avui s' escau l' aplech á l' hermitatge,
endimenjats hi van en romiatge
pagesos y artigayres, pastors y caballers,
y á sant Martí quiseren un do demana,
un do que 'ls concedeix de bona gana,
als camps bones anyades, infants á ses mullers.

Les nines y doncelles no pregan gayre,
que 'ls tempta umplint de melodies l' ayre
la verda cornamusa que s' infla sota un pi;
lo floriol enjignador refila
y al floret de doncelles que desfila
marcant va la cadencia lo colp del tambori.

Los pararells ne tenen gelosia
y tremen ~~les~~ ses cansons ab l' armonía:
la tórtora hi barreja son plor amoradís;
piteja lo pinsá, ~~viula la merla~~ canta l' alosa
y, ~~l' eco del cel~~ eco del cel, lo ronsingol ~~de~~ hi ~~gelosa~~ glosa ~~en~~ ~~dos~~ ~~merla~~
~~lo himnes fa rajarhi que ha aprés al paradís.~~
~~alos~~ Tangéliques parades que ha aprés al paradís.

2

Li barreja sa música ó sa nota
de l' aygua ~~[illegible]~~ rajoli, la que degota
dels arbres, ~~[illegible]~~ en un mantoll;
los reys que ~~[illegible]~~ bes de l' aire fa remoure
flors nevades y roses deixant plovure,
que ~~[illegible]~~ cullen á trench d' alba les nines de Castell.

Prop d' ahont se capdella y descapdella
lo contrapás, sota una arcada vella,
la Font del Comte raja del cor d' un bosch polim,
los trémols, albes y lladerns que aseura
ombra li fan d' un cortinatge d' cura
que atravessar no poden los raigs del sol d' estiu.

Los dos comtes s' asseuhen en la molsa,
lligats pels sons y melodía dolsa,
Gentil plantat á l' ombra se queda d' un curó,
mirant als que la música destria
y encadena uns als altres l' armonía,
com lliga les idees ardenta inspiració.

Encaixan los padrins als los doncelles,
les parelles galans als les parelles,
flors que l' amor enfila per fórsen un collar,
quan la viventa roda es acabada,
suau, magestuosa, acompassada,
al aire de la música comensa de rodar.

Al centre de la roda armoniosa
de les nines sonriu la mes hermosa,
coronat de violes de bosch son front seri.
Gentil pron la coneix puig se sonriuhen,
com dues flors que al mateix arbre viuhen
de la mateixa saba d' amor que les sostè.

5

Rosa

Ple d'oracions son llabi que sospira
l' hermità piadós d'. Gentil mira,
cende l' portal del temple vorats son ulls en plors,
y girantse al sagrari del altissim:
—Salvauló, diu, oh pare amorosissim,
les filles de la terra vos rodevan son cor.—

Lo floriol que plora y que sanglota
de prompte puja á la mes alta nota,
com vuelch al trench de dia la dansa se remon
s' entlenteixen los sons en sos escalers,
los peus dels sardanistes prenen ales
y al sol de l' alegría tota ánima s' ~~[illegible]~~ desclou.

Dixis les hores en seo danses belles
lo ritme van seguint de les estrelles
que en giravolta eterna rodejan la polar;
mes canta l' gall y dansan mes alegres
y, d' ombra alsant los cortinatges negres,
ab ~~[illegible]~~ cants d' albada ajudan la terra á desvetllar.

Al desencadenarse la sardana
com enfilall de perles que s' engrana,
ne surt també Griselda, la rosa del ramell,
ab gentilesa arranca de sa testa
la corona de reyna de la festa
y en mans corre á posarla del caballer novell.

Mes queda, al arribarhi, entrebancada
de Ballaferro ab la terrible ullada
que sens paraules diuli cruel ¿ adonchs ahont vas?
La corona li cau al oferirla
y, al ~~[illegible]~~ abaixarse l' jove per cullirla,
ab ven de tro li crida son pare:— ¿ adonchs que fas?

6

¿Que te que veure ab tu aqueixa pastora?
_ Nare, respon, es del meu cor senyora,
cullint gerts y maduixes un dia la encontrí;
ull-preso un del altre 'ns estimarem,
la promesa d' amor ab que 'ns lligarem,
so caballer, si 's trenca, no 's trencará per mi.

_ Donchs de ton cor esborra aqueixa imatge
ó 't tornaré de caballer ó patge,
les armes arrancante que no sabrás honrar._
Gentil resta esblaimat, apar un roure
que 'l llam acaba de ferir y plourre
veu á sos peus ser branques, son front deseoronar.

Abergonyida ella s' adona á un arbre,
per estatua pendriala de marbre
qui no vegés ses llágrimes rajar com una font
No ho veu la gent del ball ni se n adona,
á qui dança joyós que se li 'n dona
de la margaridoya que aixafa sota 'l peu?

Far grandió que un promontori amaga,
darrera 'l Pirineu lo sol s' apaga,
y 'ls ulls d' alguna estrella se veuhen llumbregar;
no tan brillants ni tan amunt com ellas
se oviran en lo boch altres estrelles
y s' hon un cant de céltica tonada ressonar.

del boch de Canigó son los fallaires
que dansan, fent voltejar pels aires
sen trenta enceses falles com trenta serps de foch,
en sardana fantástica voltejan
y de ma en ma tirades enpurnegan,
de bruixes y dimonis com estrafent un joch.

7

Les llums de set en set pujan y baixan,
cimyells de flama los montiols faixan
y si van entre fumades lo boch llampreguejar;
surten rius de gurgires de tot cayre,
com si s' vegessen entre terra y aire
los llamps y los cometes en guerra sabrejar.

Dels fallayres al ball la gent s' ~~[illegible]~~ atansa,
les nines deixan la primera dansa,
y un dels joglars del vèures tot sol ab los fadrins,
llansa, ab quimera morreganlse l llabi,
eixa cansó de verinós agravi,
com un ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ grapat de víbores y negres escorpins.

Lo ram sanjoanench.

Lo dia de sant Joan
n' es dia de festa groma,
les nines del Pirineu
poran un ram á la porta;
d' ensá que una n' hi hagué
d' ulls blavenchs y cara rosa,
tenia una estrella al front ~~de Bover era son nom~~,
y á cada galta una rosa. ~~la seva cara de rosa.~~
Un fallayre li ha cayguut
al ull; malhaja la broma!
~~[illegible]~~ n' apar ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ un d' espar verot
~~[illegible]~~ que fa l' ~~[illegible]~~ aleta á una tórtora.
Lo matí de sant Joan
la tortoreta se n' vola,
se n' vola voreta l' vin
á cercar ventura bona.
Un ramellet cull de flors,
millor ventura no troba,
floreter de sant Joan,
de romaní y farigola,
y ab ellas fent una creu
del ~~[illegible]~~ mar ~~[illegible]~~ las llinda n' corona.
Quan arriba l' seu galan
á la casa entrar no gosa,

8

ella li diu desde dins:
—¿Nonchs perqué t' quedas defora?
—Perqué 'm barras lo portal
ab les flors d' agueixa toya.
—¿Un ramellet te fa por?
—Me fa por d' aqui sa forma.
—No es d' aqui, no que es de creu,
si 't fa por no ets cosa bona.
—Nonchs so l' ~~diable~~ maligne esperit
que les ànimes se n porta,
sinó fos lo ramellet
la teva fora ma espona,
d'ay pauriam plegats
~~en les mors pues de fer t' en la sofre.—~~
n' ensá que això suscehi,
ribera amunt del Garona,
lo matí de sant Joan,
desde 'l Cantábrich á Bonan,
les nines del Pirineu
poran un ram á la porta.

Ha escoltat lo romans un vell fallayre
y rebatent irat la falla en l'ayre,
a tras cantó sortintsi á cara ab lo joglar;
d' un colp de puny sa cornamusa aixafa,
lo rústich trovador ab ell s' agafa
y de bastons d' alcina s' aixeca un alcinar.

Entre 'ls minyons del pla y los de la serra
va á rompre, válgam Déu! lo crit de guerra,
gran altre crit mes aprs los agermana á tots:
—Los moros son en la ciutat d' Elena,
ja son aixams negrejan en l' arena
y encara á glops ne ~~li~~ ~~envian~~ trauhen catorze galiots.—

9

—Anem á arrabassarlos, Guifre exclama.—
aixecantse Bermell com una flama,
al temps que Tallaferro muntat ja en son cadell,
diu:— Jo á consarlos vaig sobre Portendres,
llansanmels baviat com angells tendres
del Teck. ab les onades á rodolons y avall.

—Jo vindré ab vos, lo vell Gentil li crida,
donant ja á son corcer tota la brida.—
No conte Tallaferro, No vingas; li respon,
á qui t creava caballer suara
serveixlo un any ó dos ó mes encara:
fill meu, que ~~ab~~ ~~tu~~ no ~~m~~ li fassas may adaixar lo front.—
mon se abran fidels en
nostres ab.

diu y ja romp com áliga los aires,
tan sols per ferli llum alguns fallayres
se 'n du per companyia, los mes lleugers y forts.
Gentil ab Guifre á Cornellá devalla,
lo rebull somiant de la batalla,
lo bramejar dels vius y l cabussar dels morts.

Dels camins de Capsir y de Cerdanya
ja volan missatgers á la campanya,
cridant á vells y joves, peons y caballers,
per sortir de Conflent en so de guerra,
á l' hora en que sorgin l alba á la terra,
á l' hora en que á fer llenya se 'n van los llenyaters.

10

~~fill mea~~
~~per Iu~~ ~~may s'envojera, fill: mou: con noble prou~~
Per Iu

11

2

Cant Segon

Flordeneu.

Com ressona un buirach ple de sagetes
del ballester en la robusta espalda,
~~al pendre remiat de fills y esposa~~
al peu del nin de sos amors doleissim
quan ronca la maror de la batalla;
aixis avuy vora los set ressona
ple 'l castell de ~~[illegible]~~ sorrid d'estochs y llances:
y encara pujan fent remor de ferro
caballers y peons per ser escales,
se 'n umplen cambres, corredors y porxes,
mentre 'ls corcers renillan en la claustra.
En son palau de Cornellá está Guifre
y assi gentil vigila d'avansada
si cap ombra atravesa les bocaries,
si s'encen en lo bosch cap alimara.
Tot dorm dintre 'l castell sinó ses tropes,
tot dorm vora 'l torrent sinó ses aygues,
que ab los raigs de la lluna joguinejan
trencadisses espills de l'estelada.
Tot dorm, los ossos dins la negra cova,
los aures del cap-versure entre les branques,
en sa pleta l'angell y entre les ~~[illegible]~~ fulles
los aucells ab lo cap dessota l'ala,
en coixí de celistia les estelles,
les congestes de neu en la montanya
de Canigo, com lo sonris purissim
del formidable rey de l'encontrada.
á qui 'l Pirene fa de trono esplendit,
y l'hemisferi de florida tiara.
Sembla la serra un geganti magnoli
quan s'esbadellan ses poncelles blanques

12

veyentle, lo doncell tan argentinen
~~embadalit no 's cansa de mirarle,~~ sos ulls ardents de fit a fit li clava:
~~llu vers~~ son escuder, atlenita ~~pare~~ se 'n adona,
del Canigó nascut en una aubaga:
_Lo que miran, li diu, no son conjestes,
son los mantells d' armini de les fades
que dansan á la llum de la celistia
dels estanys de Cadí vora les auques;
si l' mes bonich y perlegat tinguessen
vos valdria, Gentil, mes que l' espasa,
mes que dels llibres tots la sabiesa,
mes que l' or y l' argent dintre de l' arca;
si us plagués navegar veles tindrian,
si volguessen volar tindrian ales.
Ell no ha oblidat á sa Griselda, estrella
que l' matí de sa vida illuminava.
¿Qui sab si eix talisman la lligaria
ab qui, implacable de son cel l' arranca?
mes ¿com, en la vigilia de la lluyta,
com deixará l' exercit que comanda?
¿com deixará l' patró la nau que mena,
lo lleó del desert sa cadellada?
Torna mirar los llensos que blanquejan,
com al cim d' un brandó tremola flama.
¿qui sab si ~~les~~ ha de venire un altre dia,
pensa, ¿qui sab si es do d' alguna fada,
que si agrait y ara mateix no accepta
com l' or á ma mes diligenta vaya?
Pobre Gentil! dintre son cor de jove
lluytan de mort l' estimació y la patria,
y quan l' amor tira dins un cor ~~que~~ tendre
lluyta no es sempre lo deber qui guanya.
Ell cauve ja en lo llar de flors que l' tempta;
_¿Trigaré á serhi? Sebrosench demana.
_ Galopant, li verpon, á tota brida
poden tornar assi primer que l' alba.—

13

nes es castell dhont qui hi va ⁊ no 'n torna,
sols uij de cent que hi pujan ne devalla.—

vim y en lo temps que empleja una colomna
als colomins en peixer la becada,
se l' veu volar entre garrichs y arbossos
voladora sageta que s' despara.
d'el castell de Arrià baixa d' la vila,
atravessa la bet d' una gambada
y com esbarts de blanchs tudons que volan
veu de Sirach y Taurinyà. les cases.
A esquerra deixa l' Roch Playler que lligan
les bruixes ab un pont d' un fil d' aranya,
~~dissapte~~ los dissaptes al vespre, llenguí pugan
passar del riu Litera d' l'altra banda;
los que van al sabbat ab traydoria
en mitg del pont rellisean y s' esbarran.
Per l' arrelam del Canigó se n' puja
lo corcer ardorós ab peus de dayna,
de ses arrels cap d' son trench amplissim
que te fontanes y torrents per saba.
Quan troba un single altivol lo voreja,
quan troba un correch fumolench lo salta;
quan en son vol un lladonar l' atura
en dos lo mitg-partex d' un colp d' espaya.
Mes lo boch s' espesseix, lo roure s' lliga
als pins que llurs piràmides aixamplan
y entre ells s' alsa l' abet com l' arbre mestre
entremitg del trinquet y la messana.
De tant en tant del cim de l' asma sena
se veu fins al megon una escombrada,
com de l' aleina en la negrosa escorsa
se veu del llamp corcendor la ralla.
La nen la obri en hivern; quan s' arrombolla
pel torb de les altures apilada,
un borrallo de gebre que fa moure
la grua tot volant ab un colp d' ala,
s' aumenta rodolant de single en single,
com sometent al toch de la campana,

14.

y 'l borrallò de neu ya es una immensa
que empreny y cela més superba onada;
los pins arreu arreu, los fatgs y roures
com los guerrers en orde de batalla,
de cent en cent rodolan al abisme
ab nius y salvatgines que bressavan,
ab los ramats que troban en la via,
pastors y pastorims, conreus y cases.
y 'ls llenyatayres que de llunys ho veuhen
creuhen que al pla s' ajoca la montanya.
Per un d' aqueixos solchs obert sens vella
gentil son noltro escumejant aplano;
quan no pot mes per adressarse 'l single
lo deixa al escuder que 'l acompanya,
y per camí d' isarts llisire se 'n puja
y per los grenys com rapinyell s' arrapa,
vers hort blanquejan los mantells extesos,
~~——~~ tofes de neu ~~——~~ per tremitjar encara.
Un n' arriva al bell mitg brufat de gnevlers
llisi enjoyat per gotes de rosada,
quan ell va d' prendre'l son de terra eixida
per 'l altre bech 'l estira hermosa ~~fada~~ dama:
—¿Que 'l feu, dihentli, ma gentil senyora,
que aixis li robes son mantell de grana.
—¿Qui es, donchs,? li pregunta ell— Vinela d' veure
ya que has volgut traydor agraviarla;
la flor de l' hermosura que sonriu
veuràs en quin jardi floreix y grana.—
En un pradell al cim de la carena
gentil veu la Reguera coronada,
coronada de verges que la voltan
teixint y desteixint mitica dansa,
ab son brasos y peus blanchs com la ~~——~~ escuma
que juga ab les pretxines de la platja.
De Floridenen la cabellera rosa
rossola en capdells d' or per ses espatlles,

15

com raigs de sol que en lo bosró deriembre
la gebre pura dels restobles daura.
Com la llluna creixent en mit ombrívola
irin y clareja sa serena cara
y son sos ulls dues ~~ens~~ rients ~~ro dues~~ estrelles
que l'Canigó robá d'la volta blava.

Se la mira Gentil y de Griselda
en ella ven la feromia hermosa,
~~en lo sen~~ en lo sen aquells front, seus aquells llabis
que serivirian al amor de copa,
peró sa galanera es de regina
y ella d'Griselda conegué pastora.
Bemeró y pensivol acontentshi
sent florir en ses galtes la bergonya:
- Perdonaume, li diu, real prinsesa,
del gran pitxer d'esta montanya rosa,
no fos una poncella que un retira
vos de mon cor serian robadora.
- Gentil, ingrat Gentil, ya no 'm coneixes?
yo so, yo so eixa flor de ta memoria,
ton cor era lo gert que yo cercava
quan véreme, allí baix, gerdera hermosa,
ab ma falda vessanta de maduixes
de gesamins endormiscada d'l'ombra.
Astre del cel, tan soli per l'amor teva
deixí l'atrur de l'estelada volta,
fada, per tu me retallí les aler,
per tu 'm llevi, regina, la corona,
y de mes mans deixí esmunyir lo ceptre
soli per posarte d'tu cadenes dolses.
dolses cadenes per l'amor forgades,
manillen d'argent fi, grillons de roser.
Si vols volar pel cel tindras mos somnis,
si pel fil de les serres ma carrossa.

16

aje ò

en Carrigó tu ets prisoner desde ara
mes Carrigó el Olimp es de les goges.—
Gentil Eligat per invisibles llaços
via seguint la Encantada que, traydora,
estrefa la figura de Griselda,
son caminar suau y sa veu dolça,
son mitg-viure de verge que somiá,
son aire de palmera que 's gronxola,
son vinxos de cabell esbulladissos,
son llabi coralí y galtes de roza:
sobirana que deixa son imperi
y esclava 's fa de qui l' amor li roba.

Al arribar al cayre de la serra
de Guifre y son guerrers ell se recorda,
gira ab recansa la mirada enrera
lo Rossellá á son ulls que bell se mostra!
voltat d' una filera d' alimares
que d' una á una en cada cim se posan.
En cada cap de puig dels que rodejan
la plana de Buscino hi ha una torra.
una torra gentil que al cel arrida
per abastar l' estrella ab que 's emporja.
De Batera al bell cap ja bermelleja
com un clavell als pelsos d' una hermosa.
que per fer la sardana s' arenglera
á desigual fantástica rodona.
Massana y Madelach ja al front la duen
com les de Cor, les de Cabrens y Goa,
y Opol, Mosner y Tallaull y Sabes
son quatre cirials de flama roja.
Jamay, jamay cap afligida reyna
se mostrá á un fill ab mes brillant corona
tot dihentlj plorosa y á ser plantes,
Na m' entriques, fill meu, á la gent mora!

17

Gentil à una fiblada d'amor natri
del enganyivol somni se deixonda
d'Oliva, del Pelós y Tallaferro
sentint batre en son cor la sanch heroica;
y recula à la sorta espavorada,
sens mirar la sirena temptadora:
mes en sos llavors ja està mes per sempre,
com dins la terenyina debil mosca,
y al volersen eixir per totes bandes,
forta cadena! hermosos brassos troba,
y sent d'amor paraules que l'encisan,
y veu uns ulls d'ullada blava y fonda,
mar hont naufregarà de sa Griselda,
de son pais y pares la memoria.

A un signe de la Fada ses doncelles
als flochs lo lligan, cintes y garlandes:
—Senyora, ell va dihent, deixaume lliure,
doncents arquiers m'esperan en la plana,
si à la lluyta no'ls meno ans que'l sol isca
tots doncents me diran traydò à la patria.
—Es lluyta mes suau la que t'espera,
es lluyta del amor hont l'amor guanya,
si es la cadena que t'posi trenquívola,
de ferro es tinch, d'argent y d'or encara.—
Ell se sent pres com un aucell que, lliure
volant se troba en mes mes d'àliga.
Al seu ale aquella ànima serena
s'entlora com miall en pems de glana,
y del present la mágia cortina
son nom, sa gloria y son honor li amaga,
y al costat de sa aymia encisadora
com un clavell vora una rosa blanca,
dins un rotlle de nines falaguerer,
à la planella del Cadí devalla.

18

Aquella plana avui deserta y nua
llavors era una conca d'esmeralda,
la vestian ombrivoles pinedes,
angelica y jonquilles la brodavan,
mirantse en un estany que mitg umplia
del Canigó la monstruosa tana.
Los Estanyols que encara avui l'argentan
d'aquella mar petita son petjades,
son los bossins d'aquell esplill hont tota
la nau del firmament s'emmirallava.
Lo Canigó dona la ma á Batera,
Tretzevents á Batera y Comalada,
y entre ella oberta al ull del cel blavissim
son verge si deslloa aqueixa plana;
paner de flors que eixos gegants sostenen,
los uns al bras los altres á l'espatlla;
plasent jardi que lluir suos ~~formes~~ fecunda
regalant de son front á grans caraders,
que de tassó en tassó se precipitan
com per grahons de cristallina escala.
fins al mayor de tots que en la planicie
á alabastri palau fa de capsana.
Semblan ser torres de cristall de roca
fermes columnes de la volta blava,
ses llums misteriosos confonentse
ab les eternes llums de l'estelada,
y sostinguts per cent pilars de pórfir
son porxes son lo mirador de l'alba.

Lo Canigó es una magnolia immensa
que en un rebrot del Pirineu se bada,
per abeller te fades que la voltan,
per papallons los cisnes y los álignes.
Forman son calzer ~~[illegible]~~ ~~estandes~~ serres
que plateja l'hivern y l'estiu daura,

19

grandiós beyre hont ben clors l'estrella,
los ayres vellentor los nubols aygua.
Les boscuries de pins son sos barbissos,
los Estanyols ses gotes de rosada,
y es son pistil aqueix palau aurifich,
somni d'aloja que del cel devalla.

Davant s'esten una illa sempre verda,
ramell de flors dins un pitxer de plata,
oasis bell que l'beduhí sonnia
bogant pel mar d'arena del Sahara.
Bedolls llustrosos, faigs y abets l'ombrejan,
la encatifan serfull y genciana,
y les roses alpines entre líquens
la bermellor ensenyan de ses galtes.
Com jou de flors uneix la terra á l'illa
una verdosa y rústica palanca
que atravessa pel mitg l'estany blavissim
com lo cel estrellat la via lactea.
Allí en un trono vert que 'ls ulls no veuhen
si es fet de boix-florit ó d'esmeragda,
los dos s'asseuhen, en l'enreis que 'ls lliga,
ella á mirar lo ciel, gentil sa cara.
Olor de romaní dels boscos puja,
dels cims olor de regalicia baixa,
gemecks de lires entre 'ls arbres s'ouhen,
y en lo palau lo sospirar d'una arpa,
dintre l'estany canturies de sirena,
y murmuri de ninfes en la platja,
parrupar los tudons en la boscuria
la gelera dringar en la montanya
y en les coves de marbre, allí á la vora,
los degotissos ploradors de l'aygua,
com enfilay de llevantines perles
que dins aygueres de cristall s'esgrana.

20

y en lo cel blau eternes melodies
de l'estrella que naix ó que s'apaga,
d'astres y sols y llunes que hi rossolan
barregant ser clarors en movil dansa,
son rossechs, cabelleres y corones
y 'l suau aleteix de sa volada.
Ay sens trencar lo jove la cadena
que empresona al soldat lluny de sa patria,
com un ull virginal que s'esparpella
en sa finestra d'or apunta l'alba,
semblant com pardinera del altissim
per terra y cel les roses de sa falda.

La magnolia 1887

21

marzullo
venerdì

3

Homes
Cant ters

L encis

Entre lès arbres de l'illa delitosa
l'enamorat Gentil está adormit,
son los flonjos coixins ahont reposa
de farigola y xuclamel florit.

Verts gessamins de torcedisses branques
li fan de cortinatge y cobrecel,
donant ab sa estelada de flors blanques
flaure al sefir, á les abelles mel.

Com les rosses abelles quan l'oviran
van á veurel les goges á platker,
lo volteyan, aguaytan y remiran
com son mes rich brillant un argenter.

Los dos archs de ses ceyes fins y hermosos
l'una retrau, l'altre son ample front,
l'altre son llabis de clavell desclosos
hont lo sonris placevol may se fon:

eixa l cabell de seda que rossega
com la claror primera del matí,
s'escampa, 's rutlla, s'esbadía, onejа,
~~com riu montant al fons perles y or fi~~
riu que trena en onei ab or fi.
Ab ma atrevida una li trau l'espasa,
y en ella 's mira com en clar espill,
com nin que juga ab una ardenta brasa
~~posant los dits de perle en perill~~
ma tendrissima
los dits tendrissims
sos tendres dits posant en gran perill.

22

[illegible] ?
[illegible]

Mes ja tallant les herbes que l' sotenen,
y testes sotemintles per ~~el~~ son pen,
al caballer totes plegades prenen,
signántosho vienta Floridemen.

De violers y molses en Ulitera
ab silenci lo duen al estany,
hont frissosa una góndola l' espera,
com lo cisne de gebre dins son bany.

Dixi en son bres de vimets y vidorta,
sens adonarsen son angelich nin,
una amorosa mare lo transporta
en plácit son mentres está dormint.

L' lisquívola es la proa y cisellada
pel mes trassut pastor del Pirineu,
en la toya de flors ab que está ornada
se veuhen les mans d' or de Floridemen.

A cada banda ~~veuhen~~ bogan tres remeres
de vert vestides com lo mes d' abril,
soltes al vent les fines cabelleres,
per si cálen mes llassos á Gentil.

A la primera y mes suau remada
se posan totes sis á resilar,
aixi entre onada perlejant y onada
resilan sis sirenes de la mar.

«Somia, cantan, somia,
deixa volar ton cor bell,
mentre l' somni no t' desmia
com de sa branca l' aucell.

23

Ayguès de neu te bressolan,
te vetllan cors virginals,
aixam d' abelles que volan
del teu hermós al encals.

Los somnis son unes ales
per volar dintre l' edem,
mentres dins tu te regales
nosaltres te bressarem.

Te bressarem sobre roses,
tot cantant un hímne dols,
~~que~~ al vespre ~~el fan~~ l'de les aloses,
y al matí l'~~fels~~ rossinyols.

Somía, Gentil, somía:
deixa volar tos cor bell,
mentre l' somni no 's desmía
com de sa branca l' aucell.

Lo jove ~~sonrient ha 'l recullt~~ ~~en ella tendres ha~~ desclosos,
tendres ojitos, llegaus
¿dorm ó somía encara lo seu cor?
mes veu los de la Fada mes hermosos,
y tot ho esplica á sa faisó l' amor.

deixa la barca que rellisque y corra,
deixa que estime á Flordeneu son pit,
prou trobará la barca ~~gran~~ banchs de sorra,
al prou escullos ~~les~~ trobará son esperit.

Ja l' rem s' atura y mitg s' adorm á estones,
deixant als dos sonriure y somiar,
com s' adorm un ~~ocell~~ penyal dintre les ones
quan ab ellas se cansa de lluytar.

24

24

Ja rossola suau sobre l'argila,
ja l'llaut se revincla en lo saulí,
ja rellisca onejant com una anguila
de l'aliga marina al tenir pro.

L'estany se divideix en amplei brasso
com en branques y brots roure glaner,
y surten tots á dar hermosos passos
com nins apogassats dintre l'verger.

Adels plorosos desmays besan la sera,
coronan los oasis de verdor,
saltironan com xays de roca en roca,
donan á beure perles á la flor.

Aesbligan mes enllá ses cabelleres
y florejan les ones riu avall,
com náyades que naden joganeres
en rieró de marges de cristall.

Ja l'rieró anguilejá pel boscatge
~~en llisos~~ argentina llisona vers son cau,
ja en gorch mitg-aturantse entre l'fullatge
darrera un vel verdós sembla un ull blau.

Plegats los rems com ala que no vola
los dits de les doncelles argentins
deixan corre la barca tota sola,
corcer que ben apresos te els camins.

Eli ha un pal d'argent en mitg de la barqueta
hont pienpan una vela de llens d'or,
ala batent de esquivola oreneta
que voleja cantant de l'aygua á flor.

25

Villagrada

Ses corder son garlandes de fullatge
trenades per l' amor de bon matí,
menentles per vidalves del boscatge
s' hi posan lo verdum y l' francolí.
La barca ab ella paradlonega á estones,
~~d' ab ella ~~ ~~ab ella~~ vola la barqueta á estones,~~
de ~~ses~~ ses esteles ab lo floch d' argent
eligant de riba á riba en mar sens ones
eixos oasis que no te l' Orient.

Si s' amorra en lo ~~margen~~ marge alguna volta
desde la proa un braç la torna á soleh,
y lliure s' balança y desinvolta
duhent estols de ninfes á remoleh.

Lliris d' aygua nevats y maravelles
los ofereixen gots d' olor suau,
semblan pures y càndides estrelles
que hi deixa caure aquest matí l' cel blau.

L' hermós blanhet que entre nenufars nia
vola gaudintse al seu voltant polin,
ramellet de gemada pedreria
que s' trameten jugant l' herbey y l' riu.

Los arbres agupits sobre les ones
forman arcades de fullatge y ponts,
deixant caure ses flors com papallones
que á posarse devallan ó sos fronts.

Del aromer ne plouhen de groguenques,
de volves d' or del Potosí polsim;
del magraner poncelles bermellenques,
de pedres fines irisat ruixim.

26

En l' ombrívola aubaga de Gatera
al cor penetran d' obelisch de gel,
caverna ahont diáfana gelera
traspuar deixa la claror del cel.

Eixa encantada abitació en una ala
del ~~a la fosa esplendorós~~ palau de la ~~fada~~ goja rolegó,
al vèurel ell entrant desde l' escala
anyora menys ~~la volta del cel blau~~ lo firmament ~~blavís~~ clarós,

Al ultim bes del sol ponent blanqueja
com un colom entre l' fullatge vert,
perquè de llumy algun pastor no l' veja
de cortines de boyra s' ha cobert.

Está en mitg del estany com una estrella
en mitg del cel blavís de poliol,
ninfea colossal que s' esbadella
al bes de les escumes y del sol

Per ses arrels lo lligan á la vora,
com branques de coral esblanquerit,
quatre ponts de cristall del que atrevora
la serra en ses entranyes de granit.

Un d' ells al cim de Canigó encamina
per viaranys ribetejat de flors,
que al pujarhi la Fada, llur regina,
abocan á sos peus tots sos olors.

Es de marbre d' Sóbol una alhambra,
penjada entre la terra y el firmament;
serviir podría al sol mateix de cambra
si llumy trobás son llit del ocident.

27

I..

Es tot ell d'arabesca arquitectura,
que d'Orient portaren les huris,
per distraure ab sa mágica hermosura
als que, vomens, pujam al paradís.

Arcades de cristall se succeheixen,
altres deixantne veure ensá y enllá;
damunt blanchs capitells ahont floreixen
palmeres que l'abril enjoyellá.

Renglleres de pilars com ponchs de marbre
alsan en l'aire cúpules de gel,
com sorté sa branca l'tronch d'un arbre,
entre fruytes y flors mostrant lo cel.

Les cúpules coronan l'
~~descota la mes bella en~~ amplia sala
~~como~~ ~~hont~~ bringa la ~~banxella~~ d'or y argent
la perdiu blanca son perfums hi exala,
gerda xicoyra l'aneit hi encen.

Allí groqueja la daurada bresca
de regalada mel de romaní;
allí escumeja llet de daurna fresca,
mes blanca que la gebre del matí.

Lo pressech d'Ulla com pom d'or rossega,
no tant com lo rahim de Taranco;
la cirera d'arbós hi bermellega
ab lo gingol rihent y l'ametlló.

La magrana pledeja ab la maduixa
á qui traurá mes ensucrats rubins,
que un brollador d'aygua d'olors arruixa
umplint la ~~estado~~ sala de remors divins.

sabrido

28.

~~tem parecido tanto~~ (~~todavía mejor modo~~.

~~hoy la tentación del jerá~~
~~ante~~ tanto

A cada corn de taula himnes entona
de donceller un chor ab veu suau,
lo clavicímbol que entre liras sona
omple de rius de música l' palau.

Los aucells á les cítares responen,
naturalesa y art dantse la ma,
entre columnes y arbres que confonen
lo remor del convit ab lo boscá.

Monocordis responen á les merles
á la tenora l' tendre rossinyol,
llansant les notes com ruixats de perles
que l' orella del cor cull en son vol.

Mes per Gentil son música mes dolsa
los batements del cor de Flordeneu,
d' aqueixa lira virginal que ell polsa
en l' albada felis del amor seu.

Enlluernat pel sol de sa bellesa
s' arrossega á son peus com un esclau,
y en lo cel de son ulls sa ánima presa
lo cel hermos li sembla menos blau.

Respira los perfums d' aqueixa rosa,
efluvi del edèm embriagador:
pobre Gentil, be massa l' has desclosa
ta ánima bella á son primer amor!

Quan l' astre rey cansat de sa carrera
baixa á cloure los ulls en occident,
la reyna de les fades encisera
diu á Gentil del seu amor sedent:

29

Vírus

—Vina á la tebia llum del hemisferi
de nostre amor sens mida conversant,
les fites á seguir de nostre imperi;
vegas si 'l trobas prou hermós y gran.

Vosaltres, diu, tot baix, á ses companyes,
penyores me daren de vostre amor,
per rius, estanys, planicies y montanyes
cercant quiscuna son joyell millor:

y d'eixa serra en la mes alta cima,
al ressortir lo sol en orient,
quan jo 'm despose ab qui 'l meu cor estima,
siau demá matí á ferli^n present.—

Volta 'l palau ~~pintada~~ marmora galería
que sostenen dos renglers de pilars,
tot de cristall sembrat de pedreria,
tribut que duen eixos rius als mars.

Aérea escala á cada cap s' esbranca,
baixantse á unir les duen al jardí,
es com la neu sa pedra menos blanca,
los poms de la barana d' argent fi.

Briat per set daymes amansides
allí 'ls espera un carro volador,
pren, al pugarhi Flordeneu les bides
y se 'n porta á volar son aymador.

30

31

Cant quart

Lo Pirineu

D or verge es feta la real carrossa,
d' argent, perles y ebori ramejada,
set genis en set anys l' han fabricada
dins un palau de fades d' Orient:
al floregar les pirenayques cimes
sa roda de set raigs vola lleugera,
en l' herba y neu sense deixar radera,
com lo carro del sol pel firmament.

Desde l palau alabastri devallan
del Pla Guillem á les collades Verdes
y de Roja les áridas esquerdes
que. l granat enriqueix fugen volant.
Deixan, anella del Pirene altivol,
la aturonada Costabona enrera,
que solda l Canigó á la cordillera
com á cadena aurífica un brillant.

Com jardinera la vall d' Eyne ls mostra,
al véurels serrejar per la montanya,
la faldada de flors que á la Cerdanya
aboca al naixer cada jorn d' abril.
Y ab mots d' amor distretes ses orelles
indignes son d' ohir vostra canturia,
oh serafins, que en aquella hora, en Muria
bartian per la Verge un camaril.

32

¿Perqué t'amagas, Camprodon fresquivol,
violeta del bosch en la ribera?
en ton sojorn d'eterna primavera
no vols que sentin tos suaus olors?
Ribas, y tu pastora del Pirene
que en lo Freser vens á mirar ta cara,
¿no vols que vegan ta hermosura encara?
poncelles, ja us veuran quan siau flors.

Atravessant lo coll de Finestrelles
s'enfilan de Puigmal á l'alta cima;
tota la terra que 'l meu cor estima
desde assi es veu en serres onejar:
Olot y Vich, Amgurien y Girona:
y allí d'allá la gotolana marca
lo Montserrat, de quatre pals com barca,
que d'Orient la Perla ns ve á portar.

Un gran arbre ayaguit es lo Pirene
que mira ses branches poderoses
esbadiarse de Valencia á Ebora,
entreteixirse ab serres y turons.
hont penya com ses flors inmuteibles
les blanques caseries y vilatges
y, mes ayron del cel los hermitatges
que 'n semblan, allí dalt, los escalons.

Per la montanya d'ahont naix lo Segre
emprenen la Garanta y Pla d'Anyella,
hont troba flors la piatonera abella,
regalicia balsámica l'anyell:
y, com pay que per nins se deixa vencer,
á llur carrona d'or l'espatlla abaixa
l'Alp geganti, que una pinosa faixa
com cap de monyo un cercle de cabell.

Canigó.

33

Lo Clot de Moixeró verdós y ombrívol
de son abets y pins entre les branques
los veu passar, com duen perdiu blanques
del esteril Cadí per lo crestall,
hont l'estrampol isart per refrigeri
troba sols, ab lo lignen de l'altura,
les perles de l'aurora y l'aygua pura
de la font regalada del Cristall.

Es del Cadí la serrallada enorme
ciclópich mur en forma de montanya,
que serva 'l terraple de la Cerdanya
per hont lo Segre va enfondint son llit.
Ressclosa fora un temps d'estany amplissim
ahont en llur fogosa joventesa
aqueixos cims miravan la bellesa
de son alt front avuy esblanquehit.

Avuy l'estany no hi es, y alta muralla
d'un castell de titans es eixa serra,
per escudar la catalana terra
~~[illegible] per la [illegible] de [illegible]~~ fet sobre 'l dors del Pirineu altiu
Alxfonts, Carlit y Canigó y Marangés
son ses quatre ciclópiques torrelles ~~formidables~~
~~[illegible] inexpugnables~~ y son eixos turons ses centinelles
~~[illegible] del [illegible] Pirineu~~ hont encara les águiles fan niu.

Lo vell Puigmal d'espatlla rabassuda
es l'arx d'aqueixa altiva fortalesa,
que en set cents anys lo serrahí no ha presa,
fentbi bossins la llansa fulgurant.
Prop d'hont Cadí ab lo Cadinell encaixa
s'alça 'l doble turó de Pedraforca,
es del castell l'indemocable forca
feta, si cal, á mida d'un gegant.

34

Rmu

(5)

Atravessant lo Segre auriferi
la carrona s' desvia vers Sabria,
la Seu d' Urgell com página de gloria
llueix en mitg d' un pla sedó y vert:
per ferli de vinyetes argentines
lo Balira y lo Segre se junyeixen,
y de verdor coronen li teixeixen
ab lo cel y la terra de concert.

Contempla 'l pore feixes y bercuries
y carrera li pradells de la Regina,
una esmeragda en ferma de petxina,
tota plena de perles y de flors:
es la vall delitosa de Seturia,
quan ab son bes primer l' alba la arrosa
sembla l' aurora conquilla en que flayrosa
del mar Eisqué la reyna dels amors.

Lo riu de Santa Magdalena ombrívol
cap á occident la Fada riberega,
passant pel bosch, perqué Gentil no vega
de Sant Joan del Herm los hermitans.
ode cim en cim va de Rubió á Plentina,
y, sota Brena en Collegats, li ensenya
la rica Argenteria que en la penya
para' algun geni ab encisseres mans

Cortinatges de roca y brodadures,
cascades d' argent fos en l' aire preses,
garlandes d' enra en rishs calats suspeses,
d' alguna fada finestró divi,
de llirí d' aygua y de roser poncelles
com ulls clos de verges que hi somian,
tot hi es blanch com los colums que hi nian,
pápallones gentils d' aquell pardí.

35

Li mostra dins un cèrcol de montanyes,
constelació d'eixa endressuria bella,
los estanys de Bohí, los de Cardella,
la Roca dels dos Homes[2] Encantats:
y dant mes bida á les esquerpes daynes
al cim de Nèto malehit s'enfila,
com qui vistos los baixos de la vila
vol véurela millor desde els terrats.

La Maladetta

Véusela aqui: miran sa gegantina altura;
se quedan Vignemale y Ossau á sa cintura,
Puig d'Alba y la Forada li arriban á genoll;
al peu d'aqueix olimpich abet de la montanya
son sàlzers les Alberas, ~~Rupinat~~ Canigó es una canya,
lo Canigó un reboll.

Ades rius Garona y Essera sa gran gelera es mare;
Aran, Lys y Venasca podrian dirli pare,
Monblanch y Maxvalgiri li poden dir germá:
á continents mes amples d'ossada servirià,
al angel, per tornarse'n al cel, de graderia,
de trono á Deovhá.

Un cedre es lo Pirene de portentosa alsada,
com los aucells los pobles fan niu en sa branyada,
d'hont cap voltor de rasses desallotjarlos pot:
quiscuna d'eixes serres d'ahont la vida arranca
son vol, d'aqueix superbo colós es una branca,
ell es lo cap de brot.

36

una montanya menor notable

Capdell es d' eix exercit en orde de batalla,
la torre que domina la colossal muralla,
entre eixes mil aresteres del temple el campanar;
lo Goliat d' eix renegle de filisteus deforme;
d' aqueixos pits y bassos l' altivol front enorme
que es ven de mar á mar.

Al bes del sol lluheixen son elm y sa corassa,
l' un fet de neus eternes, l' altre d' un tros de glassa
de dues hores d' ample, de quatre ó cinch de llarch:
los núbols en sa espatlla son papallons que hi volan,
y eix quadro hont llums, tenebres y tinta y foch rodolan
te el firmament per march.

Que altivola es sa calma, que esplendida sa roba!
perqué sia sa regia corona sempre nova
argent li dona l' alba, lo sol son or mes fi:
besan son front, quedantshi per joyes, les estrelles,
y á voltes diu que hi para, volant pel cel entre elles,
son vol lo serafí.

Los catalans que hi muntan estiman mes llur terra,
veyent totes les serres vanalles de llur serra
veyent totes les testes als peus de llur tita!
los estrangers que ovirau de llunys eixa montanya
aquell gegant, esclaman, es un gegant d' Espanya,
d' Espanya y catalá!

Ven el Ebro y lo Garona, Mediterrá y Atlantich;
com eternal espectre sentint llur plor ó cantich,
los pobles ven que arriban, los pobles que se 'n van:
del Cid ven lo teatre darrera el blanch Moncayo,
y ensá dels puigs d' Asturias, alt trono de Pelayo,
la fossa de Roldan.

37

Les áligues no 'l poden seguir en sa volada
y á reposar s' atiran, si emprenen la pujada
desde la soca als aspres cimals dels Pirineus;
los nubols que volèrian volar fins á sa testa
si no 'ls hi puja l' ala de foch de la tempesta,
s' aguahen á sos peus.

Mes tot sovint hi muntan y torna sa corona
non sinaí ferestech ahont llampega y trona;
lo torb arramba 'ls nubols que 'l gel li va partint,
llansantlos al abisme com trossos de la terra,
mentres, fuet de flames, lo nubol á la Serra
ab llamps va percudint.

Ancells aquí no crian ni flors les primaveres.
los torbs son la ancellada, ses flors son les geleres,
ses flors que quan se badan cobreixen lo vessant;
les gotes de rosada que 'n surten son cascades
que saltan per timberes y singles esvarades,
com feres idolant.

Damunt lo glas negregan granítiques arestes
com d' ones formidables esgarrifoses crestes,
illots de roca dreta sortint de mars de gel;
enmarletades torres d' una ciutat penyada
com son Mont de Malhoma damunt la nubolada
en mitg de terra y cel.

¿Qui pujan los pedrayres assi en les ivernades
los penyalars granítichs á rompre á barrinades?
los pedrayres que hi pujan ó baixan son los llamps,
que 'ls llansan arrancantlos d' arrel y 'ls mitg-parteixen
ab los pregons abismes y rius que les glateixen,
parlantse ab trons y brams.

38

Ab tres d'aquestes pedres farías, Barcelona,
la cúpula y lo frontis que espera per corona
ta, sen, que ella mateixa corona es del teu front;
y ab totes les que en esta pedrera estesen jauhen
podrían d'una pessa referse, si may cauhen,
totes les seus del mon.

Bocins son de singlera, son ossos de montanya,
carreus del mur que allunya la Franya de l'Espanya,
palets que cercarían los rabassuts gegants
si, envolts en rufagona, massissa pedregada,
l'Olimp, prop de sa cima vegés altra vegada
llugtar deus y titans.

¿Perqué deu entre abismes poná tanta grandesa?
¿Perqué velá de nubols la torre que l'cel besa?
perqué al baixar á terra tingués un mirador
hont l'home, bo ó mal angel sens ales, no hi fes nora,
quan á ses peus somía la terra com espora
lo somni del amor.

Mes per son deu te sempre la terra alguna espina;
en hábit pobre, vesta ab que pel mon camina,
un vespre á la cabanya trucava d'uns pastors;
ni llet, ni pa, ni aygua, ni acullíment li daren,
per traurel de la pleta los gossos li aguissaren,
los gossos lladradors.

Un rabadá tan pobre que dorm á la serena,
se lleva la samarra per abrigar sa esquena,
donantli pa y llet dolsa li diu «Menjau, beben.»
Quan obre á punta d'alba son hoste les parpelles
diu al pastor: «Ten cabres aclama y ten obelles
y fuig darrera men.»

39

Fugí y veyent al pobre davant desapareixer
mira la serra, l'altra ramada no hi veu peixer,
penyals son les abelles, penyals los blanchs ansells,
lo cabridet anyívol, lo boch, lo gos d'atura,
y llurs pastors que encara ne tenen la figura
penyals eran com ells.

Desde llavors á vista del espectacle horrible
girant lo cap se senya lo passatger sensible,
lo quadro al ensenyarli de llunys algun ~~[illegible]~~ boner:
la flor deixa aquells marges, l'aucell fuig d'aquell aygre
com en les mitgdiades d'estiu fuig lo dallayre
de l'ombra del noguer.

Fugiu també vosaltres, pastors y escursionistes,
com les visions é histories aqui les flors son tristes,
est hort de roses blanques cobreix un gran fossar;
desota cada llosa de marbre un clot se bada,
la neu es lo sudari ab que traydora fada
vos vol ~~[illegible]~~ amortallar.

A voltes dins ses coves de vidre sona y canta,
lo viatger ou musica suau sota sa plantà,
ay d'ell! si no fa al cantich de la sirena l'sort,
lo pont de neu se trenca que amaga la gelera
y es la clivella hort veurela somia, una vedera
del carro de la mort

Miran la cima excelsa tot allunyantne les passos,
miran sa cara sense voler dormi en sos brassos;
navanys amaga horribles ab plechs del seu vestit.
De Neto, den celtiber es filla la deesa,
pero fugiu, sa nua bellesa es la bellesa
del angel maldit.

40

Vinyes!

Mes com sobre sepulcre desert herba florida
mes alt que 'l dels abismes un Angel bell vos crida.
es l' Angel de la patria que guarda 'ls Pirineus;
ab ses immenses ales cobreix la cordillera
ab l' una 'l promontori tocant de cap de Figuera
y ab l' altre 'l cap de Creus.

¡Quins crits més horrorosos degué llansar la terra
infantant en ses joves amplades eixa serra!
¡qué jorns de peradatre, qué nits de gemegar,
per traure á la llum pura del sol eixes montanyes,
del centre de sos cráters, del fons de ses entranyes
com ones de la mar!

Un jorn ab terratremol s' esbadellá sa escorça,
resclosa d' hont al rómpres brollá ab tota sa forsa
un riu d' aygues bullentes d' escumes de granit,
que al bes gelat dels aires se fixa en la tempesta,
y 'l mar llansá, per ferlo mes alt, damunt sa testa
sos peixos y son llit.

Passaren anys, passaren centuries de centuries
avans que s' abrigassen de terra y de boscuries
aqueixes ossamentes dels primitius gegants,
avans que tingues molsa la pensa, flors les prades,
avans que les arbredes tingressen ancellades,
les ancellades cants.

Del gel y riu oberta prengué la cordillera
agegantada forma de fulla de falguera:
com solch al colp de vella quan cada vall s' obri,
quan al amor y vida la plana fou desclosa
oden coronó la cima mes alta y grandiosa
d' eix Guayta geganti.

41

Ay Espanya que tenía ya un mar en cada espona
sols per bressarla y ferli murmuri al llit de l'ona,
que per barrons te 'ls Pirineus d'Europa y lo Puigmal,
per cobrecel sens nubol lo cel d'Andalusia
per ferli de custodi tingué desde aquell dia
un Angel al capsal.

Miranlo allí, entre 'ls arbres alsar la noble testa,
apar una boyrada ya vagarosa vesta,
de blanques se conforien ses ales als les neus;
de gel es sa corassa, de llum sa cabellera,
que als la del sol barreja, mentres bramant com fera
lo torb puga d'sos peus.

A sos genolls arrima la formidable llansa
que veuhen desde Iberia, que ovirau desde Fransa,
semblant d'la capsada d'un pi descomunal:
quan la maneja, fentla llampeguejar en guerra,
quan bat ponts y muralles volant de serra en serra
s'hi aixeca 'l temporal.

Mes ara, desarmantlos, d'amor als llasos dobles
lligant va cada dia mes fort eixos dos pobles,
los que vehins son ara demá seran germans;
y com una cortina fent corre eixa montanya,
la Fransa la heroica y pia Espanya
gloriosa se donaran les mans.

42

Cego d' amor Gentil no ovira l' Angel,
sols veu de cap á cap l' enorme serra,
de mar á mar, l' esmeraqdina terra,
la volta de safir de pol á pol,
al temps en que á les ones ponentines
que ab lo cel fan una mateixa faixa,
rossoladissa entre les boyres baixa
l' áurea carrossa flamejant del sol.

Floridenen de la seva mon les Grides
y á Gentil amadissim per complaure
de Pomero florit vola á Camsaure,
serrejant sempre entre Viella y Lys,
y anega la seva ánima en los dolsos
remors de rius, cascades y boscuries,
de rossinyols entre suaus canturies
y música y perfums de paradís.

¿Que son los Pirineus? serpent deforme
que eixint encara de la mar d' Asturias,
per beure l' aygua ahont se banya Ampurias
atravessa pel mitg un continent.
Quan ja á la mar mediterranea arriba,
al mirarla, potser, tan espantable,
ab un colp de sa espasa formidable
en dos lo mitg partí l' Omnipotent.

Entre son dos bocins que l' colp allunya,
vers Franya l' un si l' altre vers Castella,
verda, ~~fresca~~, solua, ~~verdosa~~, agraciada y bella
obre son si florit la vall d' Aran.
Abrets per sa verdor freda y gemada
los dos enamorats sovint s' hi giran,
mes prompte ses belleses no s' oviran
puig l' ombra de la nit los va abrigant.

43

Vora 'ls turons de Montolin y d' Orla
s' obre 'l Pla de Beret á ses mirades,
llibre format de dues serralades
que te lo Pirineu per faristol.
Ses lletres son congestes argentines
y dos rius que bessons s' hi desprendeixen
distinchs realmes á regar parteixen,
l' un vers hont naix l' altre abont mor lo sol.

Ella sequeix les aygues del Noguera,
bellugadís esprill de les estrelles,
enmirallantse, tot volant, entre elles
al costat de son jove caballer:
mes prompte de la riba que s' enfonza
surt y faldeja 'ls singles de la esquerra,
per mostrar á Gentil l' aguda serra
que diu en son front la creu de sant Vallier.

Cyllens é Ysil li ensenyan ses boscuries,
son verts pletiius, farigolars y prades,
sos llachs Nubé, vall d' Abre ses cascades,
cabellera de singles y turons,
torrents que desde 'ls nubols á la terra
per escalo d' abismes se rebaten
al córrech pregonissim hont se baten
ab l' esperit del gorg á tomballons.

A la tebia claror de la celistia
la lluna uneix la seva blanquinosa,
plugim de fulles d' argentina rosa
que 'l puig copsa ab la falda de sa vall:
s' abrigan les pinedes adormides
ab aquell vel de calitjera glassa,
y ab aquells raigs del llach en l' ampla tassa
puga del riu l' arruixador cristall.

Vessantsel d' un al altre ab dols murmuri
los tres llachs de Bristany son mes hermosos,
Puig d' Alba y Fontargent mes blanquinosos
ab llur brial de neu que may se fon.

44.

les valls d' Ordino y d' Incles son mes plenes
d' armonies, de somnis y misteri,
als raigs que hi deixa plovre l' hemisferi,
ala serena de qui cova el mon.

Contornejant la Coma d' Or herbosa
segueixen la riera de Font Viva,
per una branca de sa verda riba
escalant la montanya de Carlit.
Quaranta estanys blavosos la coronan,
quaranta estanys de virginal pureza,
en quiscun d' ells ab tota llur bellesa
se miran tots los astres de la nit.

Sota sos peus abets estrelles veuhen
passar, damunt sos fronts y entre les branques
dels negrosos abets com perles blanques
que fugen á ruixades pel cel pur:
y reflectint lo firmament en l' aygua,
al voreyar los dos ses clares ones,
entre boyrines y celistia á estones
creuhen los astres per l' atzur.

Com áliga real que el vol abaixa
declina el carro d' or á la Bullosa,
en prat esmeraqdi rúbrica hermosa,
xifra d' argent brodada en vert domás:
y d' aquell riu la cinta anguilejanta
al peu del Canigó les daynes guia,
hont ja la Gopa el seu gopat voldría
temment que un altre amor no li robás.

Lo pastor que á sos passos se deixonda,
obrint mitg somiosos les parpelles,
creu que baixan del cel dues estrelles
per qui en la terra algun amor sonriu:
les estrelles que desde l' hemisferi
aquaytan, creuhen veure ab sa coloma
un colomí de inmaculada pluma
que vola a dalt del Canigó á fer niu.

Lo compte Tallaferro – va com lo vent
volant per las alturas – del Pirineu.
Tan bon punt ahí vespre – deixá l' aplech
fallayres lo seguixen – setse ó disset,
tots fills d' aquelles selves – tots alts y ferms,
germans de les alzines – y dels abets.
Al pla Guillem s' enfila – per lo Rander,
y, sens veure les prades – de Collet Vert,
va faldejant la serra – de Dretse-Vents.
S' atura al hermitatge – de Sant Guillem.
Sant Guillem s' está á dintre – pregant á Déu,
en creu alsats sos brassos – los ulls al cel.
Trau lo cap á la porta – tantost lo sent:
– Oh compte Tallaferro – no us aturéu,
que 'ls serrains saquejan – Elna y Ceret.
Mes vensaqui una espasa – que es de bon temp,
de Castelló en lo siti – la duya Otger.
Otger moría en brassos d' un avi meu,
y li feya d' eixa arma – gentil present:
«No la doneu, li deya, sinó á un guerrer
que tallará lo ferro – com brots de cep.»
Prenenla, Tallaferro, – no us aturéu. –
Lo Compte no s' atura, – deixa l' bon vell
que aixeca l' tach solemne – de somatent.
La campana ab que hi toca – no es de gran preu,
no es de coure, ni bronze, – d' or ni d' argent,
feta es de ferro verge d' aquells meners:
coiners no li donaren – colp de martell,
feula ab sas mans mateixas – lo penitent.
Al acabar sa hermita – dintre l' desert,
se presentá á la farga – de Montferrer:
– ¿Per fórmen una esquella – ferro 'm daren?
– De la formal prenense – está bullent. –
Posant la ma á la fosa – lo Sant se l' pren

lo pasta com la terra - lo terrisser,
l'esten en duas planxas - que ab fach meix
donantli d'una mitra - forma y cayent.
Lo comte Tallaferro - pel camí dret
segueix la Comalada - que embranca ab Bech,
y vora la pedrera - de marbre vert
passa l'Mont de la Verge - guya á Cabrens.
La muntanya 's corona - d'un gran castell,
lo castell de tres torres - ab sos marlets:
passa ell prop de les dues - sense dir res,
al peu de la mes alta - clansa un renech:
—Baixan d'eixas alturas - com llam de xen,
que puja un vin de moros - per Odiguélés;
si no baixan voslatres - puyaran ells
á traure d'eix nin d'áligas - los esparbers.—
Nin y ja sent que baixan, - baixan corrent,
sent remor ab ses armes, escuts y helms.
Lo Comte no 'ls espera, - corre mes que ells,
corre cap á Custojas - per Sant Llorens;
desde un cim de carena - del Pirineu
fa ressonar la trompa - dos colps á tres.
Quan l'aparta dels llabis - ja son despierts
los pastors y marias - d'aquells endrets,
y desde Bassegoda - fins á Baget
los pobles se remouen - en sonatent.
Lo Comte no 'ls espera, - no te pas temps,
esperonant lo poltro - baixa volent
desde l'cim de Custojas - á Massanet.

Oh mangala de ferro - que Don Roldan,
plantó en mitx de la plassa - bruta de sanch,
si 'l Comte no t'arranca - ningú ho farà.
Lo Comte te una espasa - que mes li val,
es d'or l'empunyadura - d'argent lo tall.

los moros quan la vejan - tremolaran,
com tremolan les messes - prop de la fab.
Oh mangala de ferro de don Roldan,
á qui te aqueixa espasa - tu no li plans:
y als valents que l'envollan - los crida: «Avant.
Del castell de Cabrera - passan devall,
atravessan les aygues del Llobregat,
que assossegan los cóbols - de Manresans
per les obertes planes - del Ampurdá.
«Ve Requessens s' enfila - per les afraus,
envers, les Quatre Vermes - y Coll del Fal.
Los faigs allí y los roures - a milenars
s' hi muan com espessos - cabells al cap.
Lo Comte á colps d' espasa - va obrintse pas,
deixantne grans estesos - ensá y enllá.
Si 'ls moros lo vegessen - destralejar
lo colpi no esperarian - de sa destral.
Lo comte Vallaferro - ja veu ses naus,
lluint la mitja lluna - damunt dels palos,
y exclama als ulls enceses - y bassos alts:
- Bon dia, è S han fet per moros - ports catalans!
si vos me dau ajuda, - ja 'n sortiran,
com los llops de la gleta, - del Temple 'ls cans! -
«Dixó dient ~~llans~~ devalla - montanya avall,
devalla com lo nivol - del temporal,
premyat de pedregadas - de trons y llamps.

Aqui l Pirene altivol - abaixa 'l cap,
com serpent que s' abeura - dintre la mar,
eix cubi que anomenan - Mediterrá.
«De sa esquena de monstre - y abruptes flancs
lo suor arreplegan - cinch torrentals,
als cóbols se 'l enduen - y pedregam
bocins de Llorellas - y de penyal,

tions, brangues y sagues,- perles y fanch
á càrregues immenses- al Bocà.
Ses ones com mes tragan- mes tenen fam,
y com llops fells udolan,- lladran com cans,
y unglejan y rasegan- son pen gegant
y espatlla monstruosa fa cent mil anys.

Al cap de la cadena- de Puig Neulós
entre tossals y serras,- arbre en un bosch,
s' aixeca un promontori- sota Salfort;
del Comte que 'n devalla- tan corajós
centuries y centuries- guardará l nom.
Fallayres lo seguexen,- ansiranys y corbs
que ja de carn humana senten fortor.
Lo Comte diu al veurels:- Al hi haurá per tots.
y baixa per un còrredh- de dret al port.
Los serrains que hi troba- no son gras melts,
lo primer colp que dona- semba sortós,
agnar que 'l moro fuja,- les naus y tot.
Qui pot ferir de sobte- ferir de mort;
mes ¡ay! no era ell qui ho feya- que era l traydor!
darrera Fallaferro- s' alsa un turó
que al cap porta la torre- de Madeloch,
cada nit los diables- hi tenen cort,
y abuy ab ells pugaren- moros y tot.
Quan lo Comte donava- lo primer colp
ardits per ses espatlles- li feyan foch
ab fletxa envenimada- que assecà l cor.
Fechs eran los fallayres- foren mes pochs
los uns ferits en terra- los altres morts.
Per tot moros arriban- á glops, á glops,
á nivols enviantlos- fletxes y rochs,
arriban com onades- á una marov,
com mes lo Comte 'n mata- mes s' en veu clos

d' espases, y cadavres, de vius y morts.
Son caball s' entrebanca - y exclaman tots:
-¡Del puyar á mitj-dia - lo sol s'es post,
oh comte Ballaferro, - ven te perdó!. -

De Camigó Es fallaires - tots son valents,
tots han huytat als osos - del Pirineu,
mes, sense Ballaferro - ¿que poden fer?
¿que poden fer sens testa - les mans y peus?
-Tan prontes el veuen caure - com cauen ells,
delmant en sa cayguda - los agarens.
com roure que s' aterra - dins bosch espes
trencant verns y murtrera - segant abets.
Los lligan cotse ab cotse - com banderes
y les duen entre llansas - cap als bairells.

No es mort lo Comte encara,- sols es ferit,
quan ven que 'ls seus son presos ¡quin afadich!
Tots ploran de quimera,- si ell de neguit;
quan ven que se 'ls ne duen- pensa morir.
Catorse moros negres,- los de mes pit
lo lligan ab cadenas,- com un mastí.
Quan s' alsa de la terra- llansa un sospir:
-¡Maleida la guerra- que m' ha ferit!
¿Perqué el cor no m passava- de mitx á mitx?-
A l' aygua se l' en duen- mes aygua endins.
¡Oh poble de Collioure,- que n' ets de trist
pel comte Fallaferro- que tens catiu,
catiu dins una barca- de serrains!
Negroses son les ones- negra la nit,
puig nuvols d' alas forgues- la vant cobrint,
y está mes negre encara- son esperit,
son esperit que plora- dintre aquels llims.
Dixeca 'ls ulls en l' aire- plorant á rius:
-En aquesta hora aydauno- oh Jesucrist,
ans que ser de Mahoma- volem morir!-
A aquest darrers paraules- son cor reviu,
vientli alguna estrella- desde el zenit,
d' una estrebada trenca- ferro y cordills,
y á les veines bargues- envía un crit:
-Fallayres, á les falles- de Sant Martí!-
Los moros no ho entenen- restan tranquils,
qui vetlla en la coberta- del comte 's viu,
qui dorm dintre la proa- seguels dormint:
no dormiran pas gayre,- si quedan vius.
D' una pedra fogiera se veu el esquitx
y faller van y venen,- aquí y allí,
volan de proa en proa,- d' esquif á esquif
creuantse per los ayres- de sis en sis,
com estrelles que cauen- en negra nit.

com en dansa nocturna- malos esperits.
Quan los moros despertan- al gran cuixit
se troban sens espases y entre enemichs,
que ja damunt sas testes- les fan lluir.
Les cries que eran negres- vanse aclarint,
apareixen les lloses- d' un remenir,
arren tubants y testes- cabussan dins,
de un á un, á renglers- á cents y á mils,
mentre 'ls fallayres nedan,- nedan fugint
ab la pregaria als llabis- la espasa als dits:
- En aquesta hora, aydauno,- oh Jesuorist. -
Jesuorist los ajuda- ne van sortint:
quan arriban á terra- l' aurora hi vin,
A sa claror envollan- lo fort capdill
á qui la sanch degota- de fil á fil.
Ab la sanch lo bon Comte- pert lo dalit,
mes no pert, no 'l coratge- de paladí.
Un vell fallayre semya- son dors ferit;
lo va ab fuller de balsam- amorosint,
y damunt las desfilas- de cávem fi
hi aplana doble berna- de quatre dits.
Mentre 'l pastor lo cura,- llansa un sospir

Canyó

Rosselló

—Aguayta, diu l'hermosa y en mágich panorama
obert veu á sas plantas lo pla del Rosselló,
per entre una cortinatge de bayras d'or y flama,
y a si s veu, com en somni d'amor, prop de sa dama
y al cim de Canigó.

Cinch rius surten d'aquella montanya grandiosa
cinch rius d'aygua ~~clara~~ de gebre, ~~perles y gel~~ mitx perles y mitx gel
de tots ab las escumas lo Rosselló se arrosa,
aixi son raigs escampa l'estrella mes hermosa
per los jardins del cel.

Apar una morratra desamunal que vessa
per sos cinch brochs de bière cinch raigs d'ayguas d'olors,
la ~~ab sos bras alsada~~ aixeca entre ella cinch Pirene gegantessa,
com quan ab ella arruixa dansant la pabordessa
l'estol de balladors.

Allá d'allá Collbure del Pirineu darrera
se veu rogench é informe sortir lo sol naixent,
com far que ab bras de ferro sosté la cordillera,
y al naixer ja ab sa rossa y estesa cabellera
s'abriga l firmament.

De son bressol d'escumas quan s'alsa cada dia
son primer raig corona lo rey del Rosselló;
de pom li fa una vesta de llums y pedreria,
y al ponères en Marangen encara un les envia
al front de Canigó.

~~Aguayta~~ Bienta ara li obre ~~son si~~ la plana hermosa
com desperta ~~als~~ dolsos murmuris del matí,
la mar dorm á sas plantas y apenas móver gosa,
per no desabrigarla, payenta y somiosa
de sos llansols de llí.

sembla un gegant que aixeca la formidable testa — desafiant als núvols al cel, y al llampec rach
ramader te que viuen de romani y ginesta — en cada arruga esteres de sa nombosa veta,
y un poble en cada gleca.

4

A esquerra las calcáreas y tèrricas Corberas
que al Pirineu com branca se pujan á empetrar,
á dreta las superbas, granítiques Alberas:
lo ~~Canig~~ Rosselló es un arch de duas cordilleras
que te per corda l mar.

Es una immensa lira que en eixa platja estesa
abandonó algun geni de l ora gegantí;
lo Canigó es lo pom, las cordas que l cers besa
son los tres rius que vorcan baixant per la devesa,
lo Tech, la Tet, l'Aglí.

—Avans això era un golf, li diu l'exceba fada,
fou aygua lo que es herba, lo que ara es vert fou blau;
bramaren las balenas en los herbeys de Prada,
y nimfas de las aygnas hont Elna està assentada
tingueren lur palau.

Monner y Pena foren del mar illas molt bellas,
del Canigó en la soca formáronse baixells,
volaren las gavinas cantant cansons novellas
en eixas margenadas hont peixen las abellas,
hont jugan los anyells.

Es filla del Pirene gegant aquesta terra,
dels cims la devallaren las aygnas de gra á gra;
las pedras de la plana son ossos de la serra,
d'abont un pas per segle com ~~ma~~ heste que 's desterra
l conada recula.

A las Nereydas fillas de Tetis suplantaren
las Náyades vientas, que en Arles y ~~Cret~~ Vernet
de sa aygua sanitosa las urnas abocaren;
las nriades en selvas novellas s amagaren
en Corsaví y Ceret.

¿ons quanter guerres fora lo Rossellò teatre?
portal d'Iberia, ¿quanter nacions ha vist passar?
les serres amples grades d'aqueix anfiteatre
en sa creixent arena mes poples han vist batre
que onades en sa mar.

Grans vilas lo fenicí vora eixa mar plantava,
més ella, ~~com~~ infiel esposa que cerca un altre llit,
besava sas muralles cent anys y las deixava,
y llunyi ellas al veure sos ulls y vesta blava
morian de neguit.

Lo temps á Cancolíberis e Illíberis esborra,
si restan llurs ossadas sos noms ja ningú ls sabi;
de la gentil Ruscino ne resta sols la torra,
com home que en l'arena de vora mar s'ensorra,
traguent ja sols lo cap.

Ensá d'eixa columna, padró de sa ruina,
¿una ciutat naixenta no veus? es Perpinyá;
la que li ha pres per sempre lo ceptre de regina;
donchs jo la he vista naixer, com d'un rebull l'aleina,
com ~~centre~~ roure d'un aglá.

Un bober de Cerdanya, li deyan Pere Pinya,
una ivernada plena de neu parlá á la Tet:
—Oh! quiam, tu que hi baixas, vers hont floreix la vinya.
—Seguieixme,—l viu contesta y á ferho tost s'enginya,
per no morir de fret.

Dels bous pren las tirandas y per sa verda riba
desde Capsir á Prada s'en baixa y Rossellò;
quan ja vora las aygues, del mar la Tet amida
diu al bober:—Arrélat aqui, llaura y cultiva,
tos camps regaré jo.—

Com Rómulus un dia del Tibre en la ribera
de freixe ab sa carreta rodeja un tros de pla,
allí planta una casa, un camp y una olivera,
ara es ciutat la casa, mur ample la rodera,
lo mur de Perpinyá.

Un fill de la Cerdanya, que plove plinya y deya
una
oh, quiam tu que hi baixas cal ~~llaurado~~ pla que s' assolega,
segneixme l vin contesta y el llaurador no jega
per no morir de fret

Ayer una ~~encantada~~ que de l'escuma eixida
se plan en veure els arbres y camps del Rossellò
y alsant á les montanyes los ulls embadalida,
no sab si ab mes rigueses y ab mes plahers la crida
la mar ó l'Canigó.

~~Ayer una nayrea que eixint de las onadas~~
~~ans~~ en un jardí s'en entra damunt del sol d'abril,
de cleda li serveixen las serras elevadas,
de mirador altivol, la Tora de las ~~Fadas~~,
~~tomen Canigó gentil.~~

Mes eix es meu, cap reyna del mon te millor trono,
á cap fins las bayradas humils besan lo peu;
y, tot, mon cor y vida y esdevenir te dono;
aquí, al nivell dels astres de gloria te corono,
mes alt sols está Deu.

¡Oh! mira mas companyas com á enjoyarte volan
en carros de boyrina de polsagrera d'or;
las mes tardanas, rostos avall per neu rosolan.
mes, plena ja de joyas sa falda, s'enarvolan
parlant de nostre amor.

Ó aixams així á trench d'alva las místicas abellas
murmuriosas volan cap al roser florit.
Oh! míralas com pujan, que cándidas y bellas!
no son pas mes hermosas al vesprre las estrellas
quan pujan al zenit.—

1 Domingo Aguirre a Barra, 15 1º 1ª
D. D. Pedro y Josefa de Larrañaga 18
D. José Bellan, Raymundo, 30 1ª
1 D. Francisco Matías de Quesada, Antonio 18
2 Nicasio Espinosa Verdaguer, Camilo

Vimes

+ Cant sete

Desencantament

Flordeneu

~~Ta~~ Gentil meny o que t daré
si tant mes fades te donan?
ó de que jo t coronaré
si d' or ellas te coronan?

Te donaré lo meu cor,
lo cor y la ma d' esposa,
jo seré ta dolça flor,
tu seràs ma abella hermosa.

Companyes, mentres me en vaig
á vestir ma verda vesta,
com les ~~verdines~~ boscurias pel ~~[illegible]~~ maig
del amor per la gran festa:

Mentre 'ns cantan los moixons
so himnes epitalamichs,
y envian vells y turons
onades d' alens balsámichs:

mentres lo sol surt del mar,
davant aquest promontori,
com illumina l' altar
lo brandó del desponsori;

de mon regne que es lo seu
recordauli alguna historia:
parlauli del Pirineu
que es lo trono de ma gloria.

10

Sa fada de Mirmanda ~~canta~~

Passatge d' Annibal (1)

Les goges de Mirmanda, de Vallespir y Alberas
aquell matí dançavam en lo Borguet dels florts.
en lo borguet de roures, d' alzines y sureres,
d' una arpa de set cordes als divinals acorts.
De prompte se sentiren remors en la collada,
com d' un torrent quant ronca venint la torrentada;
la borinor s' acorta, rodola la tronada
y en la serena riuhen del Pirineu los ports.

¿Será ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ que un vent ha foet les neus de l'alta cima,
y á rius envian ara ses aygues á la Vall?
¿Será un estol de feres que ve mudant de clima,
ó 'l rúfol toró que espolsa sa crin com un cavall;
lo toró, aqueixa mànega de vents que arrasadora
trabaca les cabanyes, los llachs y rius devora,
capola 'l tronch dels arbres com ceps la podadora,
á feixos estimbant los ab fort terrabastall?

Es lo torrent d' Annibal; ab grans destrals y serres
li van obrint passatge deu mil treballadors,
lo puig son front abaixa, la vall s' omple de terres,
lo pont d' una gambada passant rius bramadors.
Les penyes, si fan nova, y les grenys del camí trauhen;
al ~~peus~~ cobs dels llenyatayres, ~~lo pins y freixes~~ arren los arbres cauhen.
los faigs y les muixeres son canyes que s' apauhen.
~~los herbes que [illegible]~~ los ballaners son herbes als peus dels dalladors.

B

Los balears penjada duen al braç la fona,
tremda ab tres badies de cànem ó de pell,
gruant de sa roda encera que força y fach li dona
la pedra surt brunzenta ó aterra ó fa portell.
Lo cos dels sagitaris segueix l' immensa rua;
bugrachs feixuchs ressonan damunt sa espatlla nua,
rublets tots de sagetes de verinosa pua
que en sa volada trenca les ales del aucell.

N, avall, onades d' homes á onades succeheixen,
ones de ferro ó onades d' acer sense parar;
com may encara 'n surten al cim. y ja cobreixen
lo pla, les del Massana seguint cap á la mar.
Mostrant al sol sa escata d' argent que lluenteja
apar serpent ~~immensa~~ enorme que corre y anguileja,
desde Banyuls á Salçes, de Salçes fins á Osseja
podent dues vegades lo Rossellò faixar.

En ~~mitg~~ mitg de la boyrada de pols que lo acompanya
lluir se veuhen armes d' acer y escuts d' aram,
com al tronar en vespres d' estiu en la montanya
se veu dins negres núvols coetejar lo llamp.
Feixuques s' arrossegan les máquines de guerra,
com si rodant cayguessen esberles de la serra,
~~y~~ fent cada rodada ~~arrugejar~~ trontollejar la terra
roregan ab llurs rodes la roca de Montbram.

Cent elefants segueixen com serres que caminan,
formant grans siluetes al dors del Pirineu,
per fortes pas los roures de tres cents anys s' inclinan,
los ~~fagos y tilos~~ castanyers se rompen, mes flonjos que ~~llur~~ llur peu.
Damunt del mes altivol en torre cisellada
Annibal atravessa l' immensa serralada,
al veurel po dels núvols baixar, á no ser fada,
de genollons en terra l' hauria pres per deu.

X

Gegant de pedra que umple la Vall y la domina,
lo gros Monbram ~~[illegible]~~ d'Annibal ~~[illegible]~~ petit,
ápnar que al véurel dobla sa testa gegantina,
que sols lo llamp, eix glavi dels núvols, ha ferit.
Es alt, ample d'espatlles, de colossal figura,
un perpunt d'or abriga son pit y sa cintura:
dels joves de Cartago te l'~~[illegible]~~ aspre y la estatura,
te dels leons del Atlas lo tronador rugit.

Una legió sagrada de nobles lo corona
seguintlo, com al caro del sol lo resplandor,
ab una adarga abrigan son cos ampla y rodona,
ses armes y sa túnica son una llauna d'or.
Darrera d'ells les tribus de l'Africa negregan,
y lès espanyols sa espasa llarguissima manejan:
quant los romans en Cannas llampeguejar la vejan
ham de deixar per ella llur ensis tallador.

Ans d'arribarhi una altra muralla los espera,
de gran contramuralla li fan los Pirineus,
dels Alpes es l'abrupta suprema cordillera,
muntada per una altra de glasses y de neus.
Entre ells, en ample fosso, lo Rose fa sa via,
serpient que ab una onada l'exercit desfaria,
gran monstre de set bogues que tot ho engoliria,
sos elefants, ses armes, sos homes y sos deus.

Per forta rematsaga vint mil cavalls segueixen,
tots ells fills del Sahara, germans del Simoun,
com los centaures sella ni brida no coneixen
los etiops que lès muntan, poltro y genet fent un.
Al véurels, dalt dels Alpes, la terra italiana
dirá lo que al Pirene sembla ara dir la plana:
Cayent d'eixes alturas aqueixa allau humana
dels pobles que jo abrigo me 'n vè á rasar algun!

5

desde les murs de Puscino que allá d'allá negrejan
simplirse d'armes miran llur terra los sardons,
tranquils miran les messes de Mart com hi onejan,
los elefants, los polvos, les llanses y les penons:
—Alsáuvos contra Annibal,—ahí les romans los deyan,
—Alsáuvos contra Annibal,—y á bell esclat ells reyan,
devant de la riuada com canyes ells se veyan
y ab canyes no s' atura lo riu de les nacions.

—Nonaume pas,—d'Annibal los missatgers los diuhen
—anuy, jo vaig á Italia, so amich, no us passa pro.—
Ells ouhen lo missatge prudents y no se 'n riuhen:
—Que passe,—li responen, tancantse en Rossellò.
Y tot un jorn vegeren per sota sa muralla
passar peons, ~~y jinetes~~ genèvols, y carros de batalla,
arquiers ab sa ballesta, dallayres ab sa dalla.
¿Que hi ve á cercar á Europa de l'Africa el lleó?

¿Que hi ve á cercar? ve á bátres ab l'áliga romana,
la terra no es prou ampla per dos rivals tan forts;
ve á traure de son trono del mon la sobirana,
á Roma ó á Cartago ve á obrir lo camp dels morts.
¿Perqué á morir volavan aixís tribus guerreres?
¿Perqué pastors no us feyan d'aqueixes torrenteres?
Les fades de Mirmanda, de Rossellò y Albera
dançavam aquell dia dins lo Borguet dels florts.

6

Gassol

La de Fontargent ~~anta~~

Noguera y Garona

ode Beret l'immensa plana
té la forma de bressol,
té montanyes per barana
hont com mare aguayta l'sol:
té per alta capsalera
la montanya de Cadera,
ha geganta cordillera
per bregar sos fills la vol.

La Noguera y lo Garona
son los fills que ndeu li dona,
que ja al naixer s'empaytaren,
corregueren y saltaren
com dos nins joguinejant.
Noguera per ollò
tot joguinò,
Garona per obran
tot rondinant.

La Noguera Pallaresa
se lleva mès de matí
quant del nort la vista ha presa
de mitjorn pren lo camí.
Son germà que anava d'Espanya
veu al altre que l'enganya,
que li deixa sols montanya
fentse seu tot lo jardí.

Com voluta que se n torna
en lo vert plafó que adorna.
decantantse cap a esquerra

7

se rebat desde la serra
de Beret fins á Tredós.
Garona per Aran
tot rondinant,
Noguera per Aló
tot joguinó.

De Burdeos y Tolsa
l'un abeura 'l gran verger,
mentres l'altre du á Tortosa
l'argent fos de Mont-vallier.
Travessant mes d'un gresh negre
fa 'l camí ~~de~~ saltant alegre,
fins que 's casa ab lo riu Segre
part d'amunt de Balaguer.

Tot passant pel pla d'Estevi,
pel camí que baixa á Serri,
mal-clavada en un llis d'herba,
ha oviat férrea y superba
la gran Massa de Bholdan.
Nóguera per Aló
tot joguinó,
Garona per Aran
tot rondinant.

Espanyol que s'afrancera,
lo Garona, mal paisá,
du á la Franca la riquera
que en Espanya atresorá.
Y de fonts vegentnos pobres,
al Atlantich du ses sobres,
mentres poques y saborés
l'altre 'n du al Mediterrá.

8

Ah! per garba mal lligada
la d' agueixa bessonada,
que retrau á la memoria
de mes d' uns bessons l' historia
avinguts com gat y gos.
Garona per Bran
tot rondinant,
Noguera per Eloi
tot joguinós. 2

Chor de fades.

A Lampiegia, tu que has vista,
dona d' aygua de Sanó,
abraçar en hora trista
lo cadavre del espós;

Cántans ay! sa ~~fi traydora~~ derrera hora
mes que sia sospirant,
ta veu de lira que plora
s' avé á aqueix funebre cant.

La de Lanis ~~[illegible]~~

Lampegia

Hermosissima es Lampegia,
filla del duch d'Aquitania,
quant del castell al matí
puja á la torre mes alta,
á qui la veu desde l'borch
li apar l'estrella de l'alba,
á qui la veu dintre l'borch
li apar l'invicta Diana.
L'ha ovirada Abu-Nezah,
gobernador de Cerdanya,
Lampegia cagava aucells
á ella l'moro la caça,
quant la té dintre del llaç
cativa se la enmenava.
no li valen, no, l'arch d'or,
ni les sagetes de plata,
ni son ulls negres que son
mes homicides encara.
Aller no se qui es lo cativ
lo moro ó la cristiana,
si ni es la filla del duch
lo cativeri li agrada,
si no ho es, es que ls grillons
á son robador porava:
—Robadora del amor,
princesa de l'Aquitania
¿que voli? lo moro li dia
mes que sia la meva ánima.
—La teva ánima es per Deu,
jo soli vull la teva espasa,

10

que avans feresca l' meu cor
que l' cor de ma dolsa patria.-
Entre Abu-Nezah y lo duch
pau eterna s' es jurada,
llas de flors ab que l' amor
uneix lo niu y la branca,
lo moro y lo cristiá
lo Llenguadoch y l' Arabia,
uneix lo dia y la nit
ab una estrella per gafa.
Llas de flors que l' han lligat
ben té dó llarga durada.

II

Abderraman ho ha sabut
vol veure si l' defaria,
al crit de ¡muyra l' traydor!
vers Catalunya camina,
vint mil homes du de peu,
deu mil de cavalleria:
per davanter va Zeyan
bran adalit de la Siria.
En lo camp es un corcer,
en los rius es una anguila,
en lo combat un lleó
dels de sa terra nadiua.
Abu-Nezha no 'n sab res,
massa fort l' amor lo lliga.
quina nit tindrá si dorm!
quin despertar si sornia!
Ab ell dormen sos soldats
dintre l' fort de Julia-Livia.
Oh Julia-Livia, á tu y ells
la ~~primera~~ hora fard vos arriba.
Ja l' enemich es aquí,
ja te les claus de la vila.

H

Garsol

Los defensors son covarts,
ni hi ha gran escampadissa;
los uns fugen cap á Elo,
los altres cap á Conquistina.
Quant cau lo nouve del bosch
l'ancellada se 'n desnía!
Abu-Nezah fuig tot sol
del duch Euder ab la filla,
fuig sense saber hont fuig,
com un cego sense guia.
Zeyan pel rastre les seguex
de moros ab sa cuadrilla;
quan sent aprop sos glapits
Lampegia plora sanch viva:
— Salvat, diu al seu espós,
jo sola morir volderia.
— Lampégia, no t deixaré,
mai mes deixaré la vida. —
S' aturan vora una font,
abuy Font de la Regina,
no beuhen, no, y tenen set,
massa l' aygua amargaria,
no dormen, no y tenen son
ses flors los semblan ortigues.
Allí les troba l' enemich,
al espós ella s' inclina,
com alfábrega á son test
quan algun peu la trepitja.
Ab sa espasa ell y ab son cos
com ab una ala la abriga,
deixant plourre sobre seu
colpis d' alfanch y coltellina,
fins que cau sobre l' herbey
que sa sanch ja embermellía,
com esgranall de rubins

12

damunt verdora catifa.
Si 'l ferro no ho hagués fet
lo dolor lo mataria
al veure'sen emportar
sa enamorada cativa.
la coloma pel milà;
pel porcell la margarida.
En groga del sen corer
Zegan la porta al califa,
al califa Abderraman
que al peu del Pirene arriba.
Ell aixeca 'lo ulh al cel
y 'l nom d' Allhà pronuncia,
pronuncia 'l nom d' Allhà:
-La filla d' Euder m' encisa.
Es la flor del Pirineu
en lo gle de sa florida.
es la corona-de-rey: 3
un rey se 'n coronaria.
Serà en l' harem de Damasch
de l' hermosura regina,
la rosa d' aquell jardí,
la perla d' aquella riba.-
Al infelis aymador
li donan tomba lluida
d' un triangle coronat
ab cúpula damarquina,
dins lo poble de Planès
á quatre lleugues de Llivia.
Los vinents escativan
si es mausoleu ó mesquita,
si l' han feta cristians
ó moros de moreria:
mes en la tomba del moro
los cristians diuhen missa,
que ja era mitg cristiá
qui en mans de moros moria.

13

Chor de Jades.

~~Plegue les ales ta ansó, oh companya,~~
~~L'historia de Hampègia ns fa plorar.~~
Si no fóssem al cim d'una montanya
per sirena ó pendríam de la mar.
mes, plega, plega ta ansó, oh companya - l'historia de Hampègia ns fa plorar.
Y tu, Gentil hermó, per qui s'aiota
l'hora d'amor, parlans d'amor si ó plan:
la flor ne parla al riu, al mar la cota,
y riu y mars ne parlan al cel blau.

Muda dorm en tos braços l'arpa hermosa
que 't regalá la fada de Hanó.
sobre tos pit estrenya com esposa
y llansa al vent un cantich amoró.

Cant de Gentil ~~canta~~

Amor, amor, hont me pujaves?
hont son amichs? hont son mos pares,
y jo mateix, digaume, hont so?
digamho tu, Grisella bella,
ma hermosa estrella
de Camigó.

Y tu, ets del cel ~~el~~ guspira eterna
ó sols fantástica llueña?
dun al infern ó al paradís?
mes es ~~así~~ aci tan dolç lo viure,
yegent ~~[illegible]~~ sonriure
ton ull blavís.

74

¿Que se me'n dona de la terra
si t'tinch ~~assi~~ acó, en cet cim de serra!
Mes com nos mira el sol naixent!
Pujam vers hont surt com poncella
que s'esbadella
pel firmament.

Diume vers hont los ulls va a cloure
de sa carrona l'or fent ploure,
rey que 's retira a son palau,
y de son golf al golf d'estrelles
~~bagem~~ bogném entre ellas
per lo cel blau.

Pujam amunt, de branca en branca,
desde hont lo mon com arbre arranca
fins al cimal entre el fruyt d'or;
pujam amunt, y amunt encara,
mostram la cara
del Criador

Mes si jo t'tinch ¿perqué m'amoro?
si tu 'm sonriu donchs de qué ploro?
Lo cor del home es una mar,
tot l'univers no l'umpliria,
Griselda mia,
deixam plorar!

75

Grassot

Gentil resista encara, entre sos bragos
l'arpa respon á son derrer sospir,
quant aprop les aloyes senten passos
y, portugues arrancan á fugir.

Es Guifre 'l de Bió: quant en mala hora,
fa tres dies, Gentil deixá la vall,
com vin que arrasa y flama que devora
de sarrahins hi quega un devassall.

Sense cabdill al vèures s'esbulleren,
los cristians al crit de traició
y á Cornellá los moros arribaren
ans que ab la nova hi arribás la pó.

Lo comte prou lluytá;-vegambe qui puga-
esparverats cridaren los guerrers,
deixant ahi ~~[illegible]~~ sarrahins com á l'ortiga
poble y palau y ~~[illegible]~~ regadius vergers.

Y tot no saquejaren, desde Prada
als horris y masies de Castell,
deixant pobre la terra y despullada
com una testa hermosa sens cabell.

Joyes, armes, corcers, nins y donzelles,
arreu, de tot fa presa 'l sarrahí,
com trepitja y malmet flors y poncelles
un ramat de porcells dintre 'l jardí.

De l'horrible, impensada revinguda
pot traure 'l comte sos amats tresors,
pot traure á Guisla, sa muller volguda,
y als fills, fruyt tendre de sos vells amors.

76

A un vellex se ls ne puja de la serra
y al tenirlos á port, y entre guerrers,
los deixa per salvar sa aymada terra
deber sagrat de nobles cavallers.

Del Canigó s' enfila á l'alta ~~serra~~ cima,
per veure en sa rodalia que s' hi mou,
per veure l' Rossellú que tant estima
com lo podría desllinvar del pou.

Quant hi troba á Gentil, tres dies feya
que ab ell pensava de quimera foll,
y sens l' esposa que ell cenyili l' veya,
y com esclau ab un collar al coll.

Ven al que ahí deixá cobert de ferro,
de pedreria y flors enpoyellat:
ven fet joglar lo fill de Vallaferro,
Sansó que alguna vdálila ha xollat.

Quant, per sa culpa, l' moro tot ho aterra
apar de faden encisat y ull-pver,
lo ven venent á ron amor llur terra
y com resclva plena no pot mes.

A la primera empenta que li dona
lo cabussa y rebat per l' estimball,
ahont un ay! de moribunt ressona,
umplint de pena y de tristor la vall.

L' arpa rodola ab ell de timba en timba,
ferintles ab trencada gemegor,
gemegor que s' allunya y minva, minva
d' acort encara ab aquell pit que mor.

47.

Sospirs ó notes minvan y s' apagan,
sonant per derrer colp mes tristament,
ale de dues vides que naufragan
esvanintse plegades en lo vent.

Com un arbre ufanós que en sa florida
arranca en la cinglera un terboli,
gentil, desde allí dalt, va sense vida
rossolant á la plana de Cadí.

¡Mes ay de Flordeneu! desde l' albada
á sos vergers demana nous encants;
se renta com les flors ab la rosada,
com ellas enjoiantse ab diamants.

Del color se vesteix ab que Mahoma
sólia veure en somnis les hurís;
ab son vestit de vivolada pluma
no es tan hermós l' aucell del paradís.

Del estany se contempla en l' aigua clara
que s' atura per ferli de miroll,
de sos ulls dolços y vienta cara
entretenint l' imatge en son cristall.

De roses porta al front una corona
una mateix cullides al ~~pardí~~ verger,
cullides per l' amor que l' esperona,
fent florir en sa cara altre roser.

Cap al pardí, com de son rusch l' abella
amatenta sortía del palau,
quan de son cel l' esmortuida estrella,
~~tristísima encapenyá~~ als peus li cau.
de congesta en congesta

Sos ulls son plens de neu, d' ombra y polsina,
sa cara es de cadavre, sos cabells
madeixa de fil d' or ay! purpurina
rosseja en rochs y mates á candells.

Encastávenshi á rinxos ses garlandes,
sa gonella de seda y son bial,
les perles á enfilags, los flochs y randes
de sa gemada vesta nupcial.

Ella cáuli damunt y ses companyes
los plorávan tres dies á tots dos,
dihentse ab los rafreigs, clots y montanyes
-ay! l' astre que se 'ns pon fou ben hermós!-

A la tercera aurora ella s' retorna,
son plor aixuga ab sos sedosos rulls,
no voldría plorar mes sempre li torna,
¿que poden fer sinó plorar sos ulls?

Fa posar aquell cos dintre la barca,
¡barca que es ¡ay! sepulcre de recorts!
per última vegada ab ell s' embarca,
y acompanya sa vida al camp dels morts.

A cada banda ~~s' veuhen~~ bogan tres remeres,
negres estan sos cors com sos vestits,
no pugan ja ab lo vent ses cabelleres
que 'ls cauhen com les llágrimes als pits.

Cantarli cantichs de tristor volórian
y 's posan totes sis á sospirar,
quant recordan aquells que li plavían
com cantichs de sirenes de la mar.

19

Aquells torrents sequeixen d'ona en ona,
aquells prats anyorivals d'un á un
com un ~~ri~~ brillant caygut de sa corona
ella ensenyantlos son goyat difunt.

Lo mostra á les estrelles que 'ls ulls clouhen,
com Flordenen transides de plorar,
als aucellets joyosos que 'ls desclouhen
tan de matí sentintla gemegar.

Lo mostra als gesamins que l'ombregaren
y esflorant ses coronas sobre d'ell,
de flors al bes del ayre l'arruixaren,
¡era tan jove, tan ayrós y bell!

Als missótis l'ensenya de la viba,
a les glebes de gel que on sospiran,
d'argent y de cristall á la font viva
que de les goges es l'espill mes clar:

de glas á les cavernes que senglotan,
d'hont com perles en beyres argentins
de fil á fil les llágrimes degotan
pels ayres escampant remors divins.

Ay! en retorn, cada turó, cada arbre,
l'herba que naix, l'estrella que floreix,
li sembla que li mostra ab cor de marbre
de son vestit de noces un esqueix.

Ella 'ls demana d'un á un venjança
contra qui fre, y ab bosses de tardó
del cel esborra l'iris de bonança
que coronar solia 'l canigó.

20

ab branques de llover l'aygua tranquila
bat del estany y, ab ses mateixes mans,
congria el tors d'ales de foch y aguila
los núvols sobre els núvols udolants.

21

Gasol

· Cant vuytè

La Fossa del Gegant.

Lo conte Guifre encara- d' ira està foll
plantat dalt de la cima- de Canigó;
entre l' cel y la terra- se veu tot sol,
puix una boyra negra- d' ales de corb
ab lo verger abriga- los Estanyols,
palaus y palacianes,- aucells y flors.
Passeja la mirada- pel Rossellò;
lo cel li sembla rúfol,- lo país horch:
de moros no n' ovira- sols veu la pols
que en los camins- aixecan llurs esquadrons.
Del llevanti Collioure- se gira al port,
ne surt una fumera- que tapa l' sol.
¿Será als baixells ó al poble- que 's cala foch?
Quan pensa ab Ballaferro- s' ho esplica tot;
dels sarrahins ha encesos- los galiots,
mes ay! mentre ell estimba- son fill hermós!
Sos ulls aixís que ho veuhen- semblan de boig,
sa cara se trasmuda- com de qui 's mor.

Llavors se dona conte- del seu pecat,
lo coneix y s' esglaya- mes ay! ja es tart.
Plantat dalt de la cima- com para-llamps,
ne demana un als núvols- no 'n baixa cap!
Com qui cerca metzinyes- al fons d' un vas,
mira l' fons del abisme- desesperat,
negra gola de monstre- que l' va xuclant.
¿Se llevará la vida- com un covart
seguint lo ~~gert~~ hermos cadabre- córrechs avall?
¿Se tirará al ferreyech- gorch de Balaig?
Be ho faran prou los moros- si 's vol matar,
no 'l mancan cimitarres,- los sobran dards,

22

y de llanser se 'n veuhen – tot un canyar.
Da baixa de la sima – tot esvarat,
dovant ensopegades – com embriach.
Part d' amunt de Valmanya – fa ressonar
la trompa que son avi – duya al combat.
No trigan à respondre – por les afraus
los joves capoineso, – los vells serdans,
aucells que d' la tempesta – s' han esbullat.
Camí de Serrabona – va atravessant
los vierons que regan – l' hort de Vinsa;
oásis que eixes serres – tenen tancat
perqué no 'ls el marceja – l' aire de mar.
Del Canigó los esperes – son l' arrelam
de serres que entrelliga – cap d' llevant;
en llur derrera onada – s' alça un tossal,
que te 'l nom y la forma – d' un camellón[2]
entre 'ls puigs y la plana – mal ajassat.
En sa gropa se 'n pujan – molts cristians
en seguiment de Guifre – que 'ls va aplegant.
d' aplegadisses llanses – quan té un bon ram
al Rossellò devalla – com una allau,
que creix ab lo que troba – tot rodolant.
Quant trobe d' Tallaferro, – los dos germans
de moros, si no fugen, – be 'n xafarán!

Dixis que Tallaferro – de l' aygua surt
los ballesters arriban – de Besalú,
ab los archs d' l' espatlla, – lo dart al puny.
Se 'n pujan y asplilleran – d' dalt d' un puig,
coronat d' olivards, – grèbol y bruchs,
per rebre als de Mahoma – posantse d' punt,
posantse d' punt de bátreh – ó ser batuts.
Los moros que corrian – ab gran esbull
de la Salanca als cingles – de Queribus,
vers lo port de Collioure – quant veuhen fum

23

aquell que menos corre- sembla que bruns.
Los mena un gegant negre- molt rabassut,
lo nom que li seus li donan- es de Gedhur.
Olnan veu les naus en flama- la sanch li bull,
~~com abelles que veuhen cremar lo rusch,~~
~~ab son l'aixams se en vola- de dret al puig~~
~~com abelles que veuhen cremar la rusch~~
Les abelles quant veuhen- cremar lo rusch
sel foganeyer se tiren- à aixams damunt;
aixís l'aixam de moros- se tira al puig.
Olnina bellugadissa,- quins crits, quin bruyt
de sagetes que cauhen- com calabruix!
lo Pirineu ressona- fins á Banyuls.
Los ballesters del conte- forman un mur,
un mur de carn humana- llanses y escuts;
mes los murs també cauhen- si el colp es dur,
y com los colps del moro- may n' han plogut.
Los sarrahins son trenta,- trenta per un,
y es ¡ay! ferit lo conte- que mes los puny.
Quant ja 's veu sense forces,- alacayguit,
per cel y mars y terres- passeja 'ls ulls,
alsant los ulls ovira- quelcom que llu,
serpent de ferro que entre- montanyes surt.
Si es gent del gegant moro- ¡rden nos ajud!
si son soldats de Cristo,- Cristo los du.
No son soldats del moro- puig aquest fuig,
son los del conte Guifre,- conte volgut.
Los que Gedhur comanda- no son poruchs,
son cors son mes de roure- que de sahuch,
reberen les besades- del Simoun,
y ab fers lleons y hienes- tots s' han batut;
mes entre- ~~mitg~~ mitj vegentre- d' espara y mur,
ans que d' un colp l' aixdfen,- prudent s' esmuny,
per entre 'ls dos exercits- lo tech amunt.
Amunt á negres, ~~nubols~~ núvols- van com lo fum
ja passan vora 'l temple- de la Mahut,
ja pel boch de La Broca,- sota 'l Portús:
Si poden á Cerdanya- pujar segurs
desde Cerdanya á Lleyda- lo Segre hi du;

24

Les abelles quan venhen-cremar lo vurch
del fogaryer se tiran-á aixams damunt.
aixis l' aixam de moro- se tira al puig.

Cursol

allà serran los moros - á cara llur,
mes ay! la font del Segre - que n' es de llunyi!

Tu que d' una gambada - passes lo Tech
obre ton ull de pedra - pont de Ceret,
que de fills de Mahomá - no 'n veuràs mes.
~~de Bolan sacarrera, vola l' Nafer;~~ Ja la Balma del Moro - fugir los veu,
~~Ah! si fraguéi remore - lo pas francès~~ fugir envers la Caixa - sota l' Nafer,
~~ca los el rebatria - per entre pedres~~ lo que Bro Pand tirava - ~~lo pas francès~~
~~[illegible]~~ de montana ~~[illegible]~~ en montanya - pel Pirineu

¿Quin monstre es eix que baixa - cap al riu Tech
desde la aspres vellezes - de Bretze-vents?
Travessa la plana - com un serpent,
entafurat entre herbes, boscs y grenys,
per engolir los moros - á cents, á cents.
La Fo los pastors ne diuhen, - y es un avench
ahont turbants s' enfonzan - arreu arreu,
cimitarres, ballesters - y ballesters,
sengalers y sengeres - poltro y genet.
~~[illegible] polsen als los genets~~

Sos ulls no l' arrivavan - desde Reynès
pujant per les garriques - de Monferrer.
Sos que 'n surten demanan - ales al vent,
fugint dels que l' seguexen - com tro al llampech,
com al ferro que aixafa - lo martinet.
Mes enllà de Coll d' Ares - y Font de Tech
Roca-Colom blanqueja - com una neu,
los colomins que hi nian - fugen esguerps,
fugen á voladuries - ay! com fan ells.
Ovans de gayre passan - sobre Ull de Ber,
ningú s' hi atura á beure, - tots tenen set.
los cristians, los moros, - y llurs corcers,
y sols can de sageta - pluja batent,
sagetes que corsecan - com llamps en sech.

Si tenen set que 'n tingan, - prompte beuran
mes no glopades d' aygua - sinó de sanch,

25

~~to ept~~

de sanch de guerrers moros- y cristians.
Ja al comte Ballaferro- li 'n va rajant,
reobrinteli la nafra- del dia avans.
Veyent que se li adolla- son cor decan:
- Oh Guifre, l' comte Guifre- mon ~~bon~~ germá,
atúrals tu y fereixlos,- ara si may.-
Lo comte es de Cerdanya,- los camins sab,
los camins de les cabres- y dels isards:
enfila una dressera- vers Carrançá,
com si gués les aygues- per reculas.
Tot seguit l' avantatge- los ha segat,
y al crèurel ells derrera- los surt davant:
- Entrégat, crida al moro,- y ets perdonat.-
No moro per resposta- li fa enviar
en seca pedregada- còdols y dards.
Llavors lo comte esclama- molt enrajat:
- De mi no vols la vida?- la mort tindrás.-
Son ~~cotes~~ destrer esperona- dret al gegant,
la llança en sa ma dreta,- l' escut al braç.
se donan falconada- com dues naus,
al trángol ~~al barcers~~ de les ones- dels guerrejants.
Lo comte Ballaferro- ho está mirant,
com áliga ferida- desde un tossal.
Los primers colps que 's ventan- no son en fals.
á estellicons les llances- crenchan l' espay.
L' un s' arranca l' espasa.- l' altre l' alfanch
y 's moriegan prels aypres- guspirejant.
Ab les guspires saltan- gotes de sanch
que per ~~que per~~ rosada ~~[illegible]~~ beuhen- les flors del prat.
Los pastors de Setlasas- y Bragurá,
que de lluny los escoltan,- no saben pas
si 's donan colps de sabres- ó colps de malls,
si son los colps tronades- los sabres llamps.
La cimitarra mora- sembla una fals,
feta á fer caure testes- com grins de blat;

26

cercant la del bon conte - damunt li cau,
lo partirá si l' troba - de dalt á baix,
l' hoberch de ferrea malla - com l' elm dauvat,
les armes y la sella - conte y cavall.
Mes Guifre se n' adona, - lo colp redat,
y avans que l' moro aixeque - l' arma y lo bras,
sa espasa l' atravessa - de part á part.
Com un abet que baixa - tot rodolant
de timbera en timbera, - quant Gerdhur cau,
ressona als terratremol - tota la vall.

Ad ensá que l' moro hi queya - fa nou cents anys,
be hi deixaren exercits - petjagolell
passant hi á rufagadera - foch y sanch,
be hi hi passaren d' ossos, - cabres é isards.
d' estius ab ses tempestes - y pedregams,
d' iverns ab ses nevades, - torrents y allaus,
y encara 's diu la Fopa, la del Gegant.

27

9

Cant nové

L enterro.

Com als vells paladins en la batalla,
quant l'ombra de la mort los amortalla,
del cristiá penó sota l capgal,
los solia sortir vestit de malla
d' un angel la figura celestial.

al rompre la batalla decisiva
arribar se vegé lo Gibe Oliva,
d' algun dels moros de Brizoll davant:
l' enviat del Altissim sempre arriba
quant sos ausilis mes servey nos fan.

Ignorant l' art ferotge de la guerra
humil doblega sos genolls en terra.
pel conte Guifre demanant socó,
y quant agnent al Goliat aterra
á Oliva diu _ é Qui l' aterrá dels dos?

_ Ni l' un ni l' altre _ li respon lo sabi
abat, obrint al nom de Deu son llabi:
_ Deu es qui abaixa l' home y l' enaltreix,
qui aterra l' enemich no es pas lo glavi
sinó la férrea ma que l dirigeix. _

Après als moros presoners convida
á seguir de Jesus la lley de vida,
oferintlos una eyna y dret d' empriu.
A qui es ferit li cura la ferida
y agnes _ Ets lliure, oh mon germá, _ li diu.

28

Uns quants guerrers, á un signe de sa crossa,
rodejan de carreu l'immensa fossa
hont jauhen les despullles del gegant,
aplanantsi per llora la mes grossa
pedra que troban en aquell voltant.

No veyent á Gentil ¡ay! en l'enterro:
-¿Hont es mon fill?- lo comte Dallaferro
pregunta al de Cordança, germó seu,
entre lo peons y cavallers de ferro
mirant encara si, sortó, lo veu.

-Gentil, lo meu nebot, Guifre contesta.
-de vergonya acalant los ulls y testa,
de Canigó s'haurá quedat pel cim.-
Y li fa esment de tot lo de la festa,
li esbrina tots los fets menos son crim.

En lo cel serenissim de la gloria
iluminat pel sol de la victoria
veu Dallaferro un núvol negregar,
com en lo curs de la divina historia
se veiá l'ombra de Judas apuntar.

No obstant entre l'temor y l'esperansa
ab sos germans vers Canigó se llança,
desitjós d'arribar á Sant Martí;
no l'distrauhen un punt de sa frissansa
la volta blava ni l'verdós camí;

los aspres cims ni les humiles comelles,
hont baixan á jugar les fontanelles,
frissoses de tornarse vierons,
ni les estanys que als pastors y á les estrelles
fan de mirall ab llur clarissim fons.

29

la música dels astres y armonía
á qual suau remor dorm y somía
sota l'ala del cel la terra humil,
ni la faigeda hont la natura cria
aucells y flors, amor de maig y abril.

ni dels aucells les dolçes canticeles,
ni dels turons les verdes tunicules
que ab ses congestes embelleix la neu,
com lluentes y blanques lenticules
del festivol vestit que li dona nova neu.

Entre ls dos comtes caminant Oliva
al front de la guerrera comitiva
com davant la bynada hermós estel,
estrany presentiment en ell s'aviva,
dintre son cor sent degotarhi fel.

Al veure, mentrestant, que may tornava,
al bell Gentil son escuder cercava,
quiat entre cingleres pels pastors,
estona havia que pel bosch rodava
gmant senti mes amunt sospirs y plors.

La viera seguint de Comalada
arriba á un gorch que aplega la suada
del front enguerdalench de Tretzevents:
una congesta hi ha damunt gelada,
que may vegeren fora los vivents.

En gran anfiteatre la timbera
s'arqueja cap al cingle de Batera,
y, gola immensa del ferreny titó,
lo que es avuy un gorch y ampla gelera
tal volta fou lo cráter d'un volcá.

30

La nen allí al ivern s' arremolina,
glaçantse en l' escalada gegantina
d' aquell roquer, fantastich colissen,
y avuy al desglaçarse sa ruina
l' absis apar de trossejada sen.

Plorean de fil á fil totes les roques
y llança la gelera per cent bocques
sinistres armonies y espetechs:
dels pengalars com d' esberlades soques
se sent la cruixidera y los gemechs.

Allí ab ses fades Flordeneu plorava
del seu amor lo fret cadavre pora,
per mausoleu donantli l' Canigó,
set braçades de neu tindrá per llosa,
la lluna cada nit per llanziö.

Dixis que deixan lo cadavre en terra
s' aixeca l' escuder dalt de la serra,
fent esglayat lo signe de la creu;
lo mort al veure, foll d' amor, s' hi aferra,
arrancantlo, cruell, á Flordeneu.

La gepa llança un crit y ab ses companyes
va á perdres com boyrina en ses montanyes,
que responen ab l' eco á son dolor:
per qui plora infelis, en ses entranyes
també les aspres serres tenen cor.

L escuder ab sa cárrega estimada,
boch á través per via encinglerada,
tot acorat devalla á Sant Martí,
y al posarla en la gespa de la prada,
los dos comtes y Oliva son allí.

34

Vim

Com faig del Pirineu que 'l llamp aterra
lo comte Tallaferro cau á terra,
lo cadavre que estreny li gela 'l pit,
son cor du vint ferides de la guerra
mes agnesta arribó á son esperit.

De prompte se refá y encés en ira
al seu voltant los ulls encesos gira:
—¿Qui ha mort mon fill?— cridant ab veu de tro,
vers l' ermitori Guifre se retira,
mes confós y lleal respongli— No!—

Com un llampech, de Tallaferro ardenta
la espasa vola vers son cor lluenta,
mes ja, robantla á son cruel desitj
Oliva al assesí dona una empenta,
posant la porta y á ell mateix en mitj.

Per la sageta del dolor ferida
cerva, cau á ses plantes l' homicida,
son crim esgarrifó per confessar;
per ben perduda te oh dolor! sa vida,
mes, cristiá, vol l' ánima salvar.

Com una maça en lo tió que estella
cauhen uns pungs damunt la porta vella
que ab cruixidera y gemegor respon:
al primer colp la fusta se clivella
mes golfos y muntants de ferro son.

Al cau y es deixa anar descarregada
sa ma, damunt la porta que es mitjada,
com sobre enclusa feixuguissim mall,
y l' ermita ressona com brandada
esquella als colps del tronador batall.

32

damunt l'esberla que mes fort gemega
ab tot son cos titanich se carrega,
blegadisses rompent y forrellat.
La porta ab terratremol s'esllenega
y el temple se desclou de bat á bat.

D profanar ¡sacrilech! la capella
~~escabellat y fort entre dins ella~~ se llama en se rebat en l'enuig que l'escabella,
cercant, febrós, lo pit de son germá;
quant un Ego te absolvo ve á sa orella
y l'espasa de foch cau de sa ma.

—Puig Deu m'ha perdonat també perdónam,
ó be la mort que jo he donada dónam:
de genolls á sos peus Guifre li diu,
xáfam ó al corch mortífer abandónam
que 'm rosega lo cor de viu en viu.—

desarmat aquell monstre de la guerra
ab Guifre cau de genollons en terra,
davant l'hermosa creu del Salvador,
y una abraçada aquells dos cors aferra,
nou miracle, Jesus, de vostre amor!

Oliva condolgut ab ells sospira,
ab mes plors apagant lo foch de l'ira,
y ab mes cendra l'ardor del esperit,
y uninte les tres flames de la pira
fan sola una oració tota la nit.

Al la dolça oració d'una volada
puja al bon Deu, damunt sa ala inflamada,
tres esperits lligats per un amor;
aixís tres gotes de suau rosada
s'ajuntan dins lo calzer d'una flor.

33

Al primer raig de llum que la parpella
ferix del finestral de la capella,
dix missa l'Bisbe-monjo per Gentil;
s' ~~illuminan~~ illuminan los cors ab llum novella
com los altars ab la claror d' abril.

Al consumar lo sacrifici insigne,
de germanor indelligable en signe,
una hostia consagrada 'ls ofereix,
pa dels ángels sagrat, á ren condigne,
que als dos germans ditxosos mitj-parteix.

Ode Sant Galdrich en la vehina altura
enfondeix l' hermitá una sepultura,
humitejant la terra ab tristos plors.
Quant recorda á Gentil y sa hermosura:
—¡Que curta es, diu, la vida de les flors!—

Derrera la creu alta bisantina
lo dol, per entre 'ls arbres s' encamina;
sobre un bayart de llanges ell va estés,
eix brot florit de gerda taronjina
per trepitjada bestial malmés.

Lo cadabre segueix l' abat Oliva,
cap de dol de la trista comitiva,
vestit ab negra capa pluvial,
son desconort, que cada punt s' aviva,
trenca sovint lo cantich funeral.

Son monjos vells y caballers de ferro
lo fúnebre seguici del enterro;
vora la Font del Conte, fil á fil
tots ploran, mes ningú com Tallaferro
que l' últim bes ~~assi~~ aci donó á Gentil.

34

Eurons y llladoners també sospiran
mort y esbrancat quant á sos peus oviran
lo mes gallart llover del llovedar:
quant veuhen sos ulls blaus que ja no miran
y tant que reyan ara fan plorar.

Quant veuhen sech, sense color ni vida,
aquell cos que es oronxava com florida
palmera al ber suau del ventijol:
de Besalú la bella flor marcida
quant s' obría tot just als raigs del sol.

Sospira als homes y arbres la camprana
com plora 'l germá mort una germana,
per qui cantava dolcament ahí,
al cenyirse l' espasa ceretana
aqueix que com un tronch jau ara aquí.

Al pregon de l' afrau lo llop udola,
lo vent xiula entre 'ls pins y torniola,
les galeres trossejant del mes de maig,
als son núvol mes negre 'l cel s' endola
y ploran sos ulls blaus á raig á raig.

La Font del Conte raja gota á gota,
apar una encantada que senglota,
amagada de l' eura en la verdor;
prou canta 'l rossinyol, mes cada nota
es un gemech que fa partir lo cor.

Com qui remou los ossos d' un ossari,
grossos pengalls per códols fent rodarhi,
fuig pla avall la riera de Cadí.
No cel no sembla 'l cel, sembla un sudari,
si la terra un cadavre geganti.

~~95~~

De llarch á llarch l' estenen en la fossa,
mes avans d'enterrar sa testa rossa
que besaden de goya han envoltat.
l' abat-bisbe mostrántlos ab la crossa:
—Tot, esclama, en lo mon es vanitat.

Hermosura, plahers, somnis de gloria,
noms que ara apren per oblidar l'historia,
les coronas y ceptres, l'or y argent,
tot ho esborra una llosa mortuoria:
cap al no-res tot se'n ho porta 'l vent.

Mes no tot l'home en lo fossar s'esbulla;
de crisálide hi deixa la despulla
quant s'enarbola al regne de la llum;
aixís dels llirí-jonchs que 'l vent esfulla
al cel s'enlayra 'l regalat perfum.

Allá á Gentil ~~tornarem veure~~ podrem reveure un dia;
mentres per ell lo calzer oferia
en l'ayre he vist passar son esperit,
mirant aquella sarch que rentaria
son cor de terra pel dolor ferit.—

L enterrador cumpleix ab son ofici:
pel pobre Ballaferro ¡quin suplici
veure colgar aquell amat tresor!
com víctima menada al sacrifici
está trist, capficat, esglayador.

Lo conte Guifre de genolls en terra
al mitj colgat mirá encara s'aferra,
demanantli perdó del seu pecat.
Los altres caballers al que s'enterra
miran, quisci en sa llanga repenjat.

36

Gasols

Per fortor comportívola la pena
sols Oliva te l'ànima serena,
sovint los fa aixecar los ulls al cel,
al port feliz de l'ànima que pena,
hont la flor no te espina ni 'l cor fel.

— Jo ab ell me quedaré en esta montanya,
resolt esclama 'l comte de Cerdanya;
si 'l llit es dur no hi ha de faure sol.
Ja es de la seva ma ànima companya,
desde avui dormirá en son mausol.

Mon fill Ramon ja menará ma herencia;
per acabar ma vida en penitencia
jo ~~assi~~ ací mateix vull fer un moment:
puig no he sabut del viure la ciencia
deixaume aprendre ací la de morir. —

Oliva li respon: — Si un asceteri
en esta aubaga ombrívola ha d'haverhi,
trayeu l'empelt del arbre de Cuixá;
que com la nit d'estrellas l'emisferi
sembra, de sants la terra ensementá.

Si ta se cabdellar en la memoria
vos contaré sa oblidadissa historia,
vos mostraré d'eix arbre les arrels
que ab llágrimes plantat y sense glória
pujá un esplet de santetat als cels. —

37

Exalada

—En Aquisgran
Carles-lo-Magne un dia estant,
sol de l' historia
en lo mig-dia de sa gloria,
en trono d' or,
de duchs y princeps ab la flor
de tots los nobles,
doblant humils ses testes nobles,
cinch monges vells
ab pobres hábits y burells
se presentaren
y ab greus sospirs aixis parlaren:

"Rey adorat
que per estendre son regnat
rien al mon dona,
mes que pel cepte y la corona
gran per lo cor,
ahir, si us plau, nostre clamor:
En Exalada,
vora l' camí de Albia á Prada.
monges ahir,
teniam temple y monestir,
horta florida,
vells pergamins que l' cor no oblida,
llibres de chor
que recaptavam mes que l' or,
altars de marbre,
claustres d' estil feixuch y barbre
hont cisell torch
les feristeles d' aquell bosch
gratat havia;

38

teníam ampla conreria
hont lo pobret
éra guardat de fam y fret.
Mes ¡gran desastre!
de tot, això, no 'n queda rastre;
en un moment
la revinguda d' un torrent
ho ha esborrat
y es com si may hagués estat!

En la Solana
que presideix la ~~tong~~ 8or cerdana
mana á plaher
d' Enveig vivía l' Cavaller.
Sa pobre esposa
de son ~~distret~~ amor ~~gelosa~~ gelosa,
~~envéjada con~~
pregava á Déu
que li tornás lo marit seu
~~molt~~ massa amorós
de l' encantada de Lanós,
d' ensá que un dia
com llirí d' aygua que s' obría,
dintre l' estany
ell la ovirá prenent un bany.
Cayguré en sos braços
y oblidó promptes d' aquells llaços
en la presó.
sos fills, sa esposa y sa maisó.
Com fil de plata
que lliga al pla la serra ingrata
de Puig Pedrós,
lo riu la Bet, desde Lanós,
tot fent joguines,
~~á baixar, salta baixa~~ ~~baixa á remoure~~ les ruines
del monestir.

39

Lo Caballer fins al lapsir
  seguex á estones
del riu febros les claves ones,
  argant, cruel,
~~[illegible]~~ coll-vert, ~~[illegible]~~ d'ales de cel,
  bech groch y negre,
que al aixecar lo vol alegre
  mes que un aucell
ala-pintat sembla un joyell
  de pedres fines
fet per les sillfides y ondines.
  Nostre prior
trobála un dia ab son amor
  y ab veu amiga
li parlá: aixís: «Cal que ur ho diga,
  no ho poden fer
Dé ~~abandonar~~ rebuyar vostra muller
  per una fada!»
Quant ho sentí sa enamorada
  picá de peus,
del orient per tots los deus
  jurant finir
ab monagals y monestir,
  d'una pietjada
xafant lo niu y la niuhada.

  Davant Planés
en l'amplia conca de Barrés
  un llach hi havia
del astre rey mirall de dia,
  mirall florit
de les estelles á la nit
  y de la lluna.
Prou se 'n recorda la Llaguna,
  noble gentil,

40

que en una roca seya humit,
del llach á vora.
cóm adormida pescadora
que l' endemá
sens peix ni aygua ¶ trobará.
La goja encera
diu: «del aygua vull ser jo prera
ó aguerta nit
tindran l' estany per cobre-llit
claustre y capeller,
y 'l rurch, la mel y les abeller,
al despertar,
rodolaran cap á la mar.»
Diu y lo guia
á la carrera llum del dia,
fins á la vall
ahont la Bet, con un cavall
en sa carrera
de rochs s' atura en la barrera
que hi posá Déu
quant ~~fabricava~~ aixecava ¶ Pirineu.
De sa cadena
l' aygua, mil anys, gratá l' arena,
gratant, gratant
los forts anells anó afluixant
y d' eixa serra
ne resta solo un mur de terra.
En son crestall
lo Cavaller clava un magall
que lo rochs arranca,
á cada colpi la férrea tanca
se va aprimant.
Molts colpis aterran un gegant.
En la resclosa
s' obre una font impetuosa,

47

Vinyes

I que s' torna vin,
vin que mes gros y mes altiu
se torna mar
que camps y poblles va á abiqar.

Per Exalada
la ~~zona~~ zmit derrera es arribada!
Al moment
nos acabavam d' adormir.
quant l' espetech
nos desvetllava á tots en sech.
del llit saltam
y á mitj vestir al cor deixam.
Es la capella
com ulls al cloure sa parpella,
mes de forcor.
Per fernos creixer mes l' horror
á la llum vaga
de l' humil llantia que s' apaga.
l' ombra d' Orger
veyem sortir de son carner
signant la porta.
que obre ab un colp de massa forta.
Cinch solament
cinch la seguim fora l' convent
á corre-cuyta,
esfereits prenent la fuyta
montanya amunt.

Al esvanirsens lo difunt
~~mirám~~ mirám enrera,
lo moment ay! ja no hi era,
grant devassall
se l' emportava vort avall
á tomballons;

42

monyos, capella, torrons,
altars y marbres,
remats, convens, columnes y arbres.
Sols s' obrí un crit
en les entranyes de la nit
ab la tronada
que d' encontrada en encontrada,
tot rodolant
sembrá la mort mes que l'espant
y l' agonia.

Adeu, mia dolça companyia
de paradís,
llibres, companys, celda felís,
altar dolçissim,
mística celda del Altissim.
Adós monestir,
qui haguéi poguut ab tu morir
en aquella hora,
sols per no veure de l'aurora
la llum tornar
de tots los nostres al forar!

Ab llurs coguller
allí trobarem ser despullés,
en mal barreig
ab lo cadavre del d' Enveig,
que en sa vil feyna
quedá clavat ab la seva eyna.
Seguint la Det,
dintre la vall de Cadalet
que l' cor anyora,
com pedra fina que en sa vora
deixá la mar,
l' imatge anarem á trobar

43

de sant Miguel,
com una estrella en nostre cel
ennuvolat.
Ella, sols ella s' ha salvat
en lo diluvi!
Vos que de Erin fins al Vesuvi
regiu lo mon,
un monestir feuros abont
de nit y dia
fem al arcangel companyia."

L Emperador,
mentres aixuga lo seu plor,
aixis contesta:
"Sirvents de Deu, de gran tempesta
sa ma vos tran,
al enfonzarse vostra nau.
Claustre y capella
demá tindreu en la planella
d' envers Cuixá
ja que, aturantshi, el triá
per son estatge
la d' Evalada hermosa Imatge.
de sant Miguel.
Ell encamine desde 'l cel
la meva armada
com un aucell ra novellada."

Lo monestir
no trigó á naixer y á florir
com oliera
del riu Ritron en la ribera.
Cel de Cuxá,
¿de quanta estrella t' enyoyá
l' abat Garí,

144

ab Pere Urseólo, Marí
lo gran asceta
y Romoaldo anacoreta?
Lo Rossellú
no ha vist mes gran constelació
d' astres de gloria
en lo mitjdia de sa historia.

Ab eix planter
que umplí de sants lo mon sencer,
vostre ascetori
si plantau vos, com lo salteri
d' eixes afraus
les umplirá d' himnes suaus.—
—Que es fassa prompte
lo monestir, respon lo conte,
y Sant Miquel
rusch ple d' abelles y de mel.
á est rusch poetich
enviará un aixam ascetich.
Perque mon vot
sia en sufragi del nebot,
prop de la seva
jo cavaré la fosa meva
com un esclau
que de son amo als peus s' agau.—

X-

50

Gasola

Cant dera

Guisla

Camí de Cornellá lo comte Guifre
va á prendre comiat de la comtesa:
que 'l en troba de tristor aquella marges
hont al sol del amor ahi tot reya!
Los arbres que s' inclinan remorosos
com si parlaven de son crim li sembla
y 'ls joyosos aucells que hi saltironan
li apar que esquerps eviten sa presencia.
un al altre contantse l' homicidi,
mal de contar ab ses arpades llengues.
Ho violat verdum ja no hi refila,
lo rossingol no hi canta que gemega,
arpa d' hont l' alegria escorreguda
tan sols la corda del neguit hi resta.
Ho vent que sópit en lo bosch dormia
se remou tot plegat com una fera,
s' ouhen ~~[illegible]~~ lladruchs sinistres dins lo bosch,
y damunt dels tenflats cants de xavera,
y de núvol en núvol per los aires
rodar lo tro, preludi de tempesta.
Quant de sos avis al palau s' acosta
ven sa Guisla gentil á la finestra.
entre 'ls dos gerros ~~[illegible]~~ de clavells que ~~[illegible]~~ á viure
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ quisem en sa ~~[illegible]~~ clavellinera; ~~[illegible]~~
endolada la ven com una vinda
y vergonyit abaixa 'ls ulls á terra.
Cada graó que de l' escala puja
lo ~~[illegible]~~ rega ab una llágrima cuenta,
al cap d' amunt de tots ella es que hi plora
com un desmay doblant sa hermosa testa.

2 —

les paraules que 's diuen son paraules
de punyidora y funeral tristesa:
—¡Adeu, diu ell, esposa de ma vida,
al arrancarme del teu cor se trenca
mon cor esmalaltit, com una gota blanca ~~viva~~
que de son tronch un bras cruel esqueixa.
—No te 'n deixaré anar, respon sa esposa,
no te 'n deixaré anar, ta vida es meva.
¿Davant l' altar lo jorn del desposori
estimaciò sens fi no m' has promesa?
—Ò estimaré com sempre te he estimada,
mes ¡ay de mi! serà desde una celda
d' un monastir que sobre l' ~~oratori~~ oratori
de Sant Martí de Canigó s' aixeca.
Allí morir debia en una fosa
menjat per corbs en mitj de cel y terra:
¡Ai Deu que 'm torna compassiu la vida
be li puch oferir lo que me 'n resta!—
Respondre vol sa desolada esposa
mes està de neguit sa ànima plena,
sos ulls sols tenen llàgrimes amargues,
muda sols troba algun sospir sa llengua.
Ell en son front lo darrer bes estampa,
la estreny entre sos bras y la deixa,
de llàgrimes humits los ulls giranthi
com l' infantò arrancat de la mamella.
Llavors escala avall un plor ressona
y un xiscleti en la sala li contesta:
ploran ab ell los cavallers y patges,
les dames del palau ploran ab ella,
que veu entrar per hort sant ara Guifre
l' espectre glaçador de la viudesa,
ab son cabell estès sobre la cara
y arrossegant la mantellina negra.
cayguts sos braços de ufanòs magnoli
que en sa florida esbrosta la tempesta,

第一

y sos ulls d' arangó y son front de lliri
enmudolats ab boyres de tristesa.
Quant se veré son cor y de ses llágrimes
cau amansida la maror primera,
al moment que la enviudó tan pore
vol portar, ~~conformada~~ virtuosa, alguna pedra.
Surt á l' eixida del palau que hi dona
y ab agulla d' argent y fil de seda
vol bodar una cándida estoballa
de la mes fina y ~~llenguinosa~~ gregesca tela.
Ses Barres Catalanes hi dibuixa,
sembrant son entremitg d' alguna estrella,
com si del cel los sommis li vinguessen
entrellaçats ab sommis de sa terra,
sota l' escut posa sa bella firma
y damunt sa corona de comtesa.
Ab cada punt que dona sa aurea agulla
al cenobi naixent los ulls aixeca,
deixant caure una llágrima que en l' obra
se podria encastar per una perla.
Ses doncelles voldrianla distraure
y á son dolor son pensament s' aferra,
y á sos recorts mes intims sa memoria,
com á les runes d' un palau una enra.
Tot li parla de Guifre, les montanyes
ahont ~~passava~~ solia á bátres ab les feres,
la font hont ella eixialí al encontre,
per vasull oferintli sa ma tendra,
la verda coromina hont flors cullian,
lo marge fresch del riró hont s' asseyan,
mirant les aygues á son peus enorre
serenes com ~~les~~ son ~~joves~~ joves de ~~sa ignorancia~~ fadrinesa,
lo salzer que les donó redó ombrivol
los pins que al cim del cometlar gemegan,
com les vibrantes cordes d' un salteri

4—

Vinós

+ que l'aspre geni del mestral puntega.
Y dels aucells les fonedisses notes,
los bruyts misteriosos de la selva,
lo rondineig del aspre entre les fulles
omen li son d'un prélach de tristesa.

De prompte s'ou lo cant d'una minyona.
com en la mar lo cant d'una gavina.
amorosir ses ones amargantes
ab un raig enganyivol d'alegría.
Escolta Guisla la cansó y la troba
en son angorament massa enoltivola:
—¿Qui será, diu, aqueixa dona ó angel
que alegre canta quan tothom sospira?
Voldria anar á veurela, tal volta
tindria per mes penes medecina.—
Del portre al hort, del hort á la boscuria
passeja l feit de son dolors sens mida.
Totes les flors cap-baixes veu com ella
que n'era no fa gayre la regina,
y li fan aquells arbres mes angoita
hont sent mes resilets y cantadissa.
Per enyoyarlo ab vahims d'or y perles
al arch del porxe la sarment s'enrinxa
l'aritgol filador al olm s'enarbra,
brassos d'espora que al espró se lligan.
y entre ses branques lo colom dels bosos
parrupejant á sa coloma crida.
que aplega per son nin algun bri d'herba
Per sa cara de bona enorme biga.
Ho vieró festeja la ninfea,
sonriu al entre d'ou la margarida
mostrant sobre son pit sa rossa imatge
sagell divi de son bell cor d'aymía;
mes ella may ha vist lo cel tan ninol,

与一

jamay la terra li semblá tan trista,
oh terra de Conflent, per ta mestresa
com t'has tornada avui tan amorívola!

Com viatger que assedegat enolta
lo murmuri de l'aygua cristallina
se n'entra bosch endins, vers la donzella
que entre ovelles y amyells canta y resila,
tot fent rajar lo fil de la filosa
asseguda á la soca d'una alzina.
Per regalarse be ab sa cantarella
camina suaument quant hi arriba,
tan suaument que no doblega l'trebol,
ni fa coll-torce l'herba que trepitja.
Ja la sent mes aprop, ja allí á la vora,
sols la 'n separa una frescal verdissa,
ja decantant los sálichs y vidalbes
entre vergelles de roser la mira,
com una rosa de pastor que exclata
llum del verger, al sol y á la celistia.
Li son brial de vintegu blata
com son caputxo de color d'oliva,
caminadora y blanca sa espardenya
es del cánem mes fi com lo que fila.
Ha cansó que ella entona es d'esperanya
de veure l'aymador per qui sospira:
ana ab los moros á llustar y prompte
deurá arribar puig sa bandera arriba.
De la tendra cansó á cada pausada
llança un sospir la concirosa Guisla,
assaborint ses notes d'una á una,
per son cor trist rosada d'alegría.
La angélica pastora se 'n adona
y estranyada de veurela y ofirla:
—¿Que te? diu condolguda á ses donzelles,

6 –

¿S'haurá plantada al peu alguna espina?
—Me l'he plantada al cor, diu la comtesa,
tu cantas dolçament y jo estich trista,
jo que so la comtesa de Cerdanya,
d'aqueix bocí de Pirineus pubilla.
¿Plauriau tu trobada en eixos boscos
nels afligits la font de l'alegria?
—Un dia la hi trobí de primavera,
dia de cel que l'ánima no oblida,
mes ay! l'amorament avans de gayre
son purissims cristalls enterbolía.
—¿Qui es doncs lo teu gojat? diu la comtesa.
—Es la flor dels donzells d'aqueixa viba;
l'angel hermós dels cavallers del comte,
¿Sols vos no l'coneixen que li son tia?
—¡Gentil? diu esglayada la comtesa.
—Gentil! respon tot sospirant la nina,
y com pel llamps cosecador tocada
cau l'espora infelis del homicida,
son llabi de carmi tornantse gebre,
les roses de ses galtes satalíes.

En braços se la 'n duen ses donzelles
vers lo ~~cap al~~ palau d'hont en mal punt ha eixida,
com cadabre vivent cap á la tomba,
desde hont del seu amor la tomba oviva.
~~Ploran les nines, les gardins y el poble~~ plora l'Conflent, son pagesies y nobles,
~~los pages~~ ~~ploran les caimps, les boscs y marjes~~ plora en son niu la tortora solitaria,
y l'cel ahont esclata la tempesta
es, com sos ulls, de llágrimes font viva.
No pot plorar aixís Griselda hermosa
que ~~inocente~~ sensilla com es tot ho endevina,
no pot plorar aixís, que sempre es sera
la mes eixa tempesta de la vida;

7 —

y no podent sa pena desfogarse
va á enterbolir sa testa jovenivola
fentli perdre lo seny, hermosa estrella
que s' aclucia en la nit de la follia.

1—11

Cant onsé

Oliva.

~~Son do [illegible]~~
del dignissim successor del Bisbe-Abat
lo Excm S. Dr. D. Joseph Morgader y Gili.

Posant les mans en la sagrada feyna
deixan l'espasa los guerrers per l'eyna
del manobre, la llança pel magall,
y en lo serrat ahont sota una llosa
~~lo darrer son l'hermá~~ en son eterna 'l bell
~~[illegible]~~ gentil repposa
bellugueja l'exercit del treball.

En temps d'estio è hem vistes les formigues
quant daura 'l sol y esgrana les espigues
anar, venir y corre pel rostoll!
l'una 'l gra abasta, l'altre se 'l carrega,
esta l'empreny, aquella l'arrossega
y s'atresora 'l gra y 's llança 'l boll.

Dixí 'ls treballadors: mentre un recana
la terra en derrivell, l'altre l'aplana
~~[illegible]~~ ó dona un forro als fonaments ~~[illegible]~~ per llit:
~~[illegible]~~
prins aterra y abets lo llenyatayre
que 'l serrador quadreja, y fa 'l pedrayre
lo mateix ab lo marbre y lo granit.

De ~~mig~~ mitj-dia en l'horrible precipici
penja son peu de pedra l'edifici
que fa glatir l'abisme devorant,
y ab l'altre ferm en roca mes segura,
creix y s'aixeca en la espadada altura,
noy que ha de ser creixensa de gegant.

5-11

Com á un toch de clarí tropa llengera
lo claustre ses columnes afilera,
coronantles de rústichs capitells,
hont á la vera del escultor se para
entre fulles de palma y d' etzevara
tot un aixam de feres y d' aucells.

Hi fa contrast soterriana y fosca
l' esglesia de la Verge; es cega y fosca,
mes eix astre del cel li fa claror.
Quant ya hi flamega la pregaria ardenta
un altre temple al seu damunt s' assenta,
en peanya d' argent imatge d' or.

Granítiques columnes desinvoltes
damunt sos fronts aixecan ses tres voltes,
bell símbol de la excelsa Trinitat,
tan virginal al veurela y tan bella,
com gegant per vetllar una donzella
un campanar se posa al seu costat.

Es ample y ferm, d' alçada gegantina,
les dues valls y l' comellar domina
y encara puya amunt, pis sobre pis.
Es un clóquer y un torreó de guerra,
es un esfors titanich de la terra
per acostarse un pas al paradís.

Les celdes, verament celdes d' abelles,
son en est rusch diví xiques y belles,
lo goig y la dolçura son la mel.
Les vint monjes que pujan á habitarhi
de l' oració la traubren y 'l sagrari
de les flors de la terra y les del cel.

2 - 11

Sembrantne per les cordes del salteri
coronan de pardí llur asceteri,
y eixint de la basílica l'encens,
s'aplega del espígol ab l'aroma
puyan, fent una mateixa broma,
dels monts y les astres al altar immens.

En mitj d'eix cáos de revolta roca
com un espectre, en la mateixa boca
del abisme, s'aixeca l'monestir:
es una flor del terbolí sembrada
l'abeura l'cel ab sa rosada
que si per ell los segles la veuran florir.

Contempla Guifre la seva obra feta
com sa mes bella inspiració un poeta,
coronada de llum y resplandor,
de poble en poble quant pels aires vola,
estrella de aureola
que 's posara en lo front de son autor.

S hi posará, mes ay! será una espina
per qui ha plantada aqueixa flor divina.
Verde sa celda mira del Cadí
l'aygua enfondir lo córrech de mitj-dia,
y li apar que li diga nit y dia
„Son homicidi, oh Guifre, jo 't vegí!"

De les Equeras la brugent cascada,
entre l'vert cabellera destrenada
que irisa 'l sol naixent ab sa llum d'or,
li fa recort d'una altra cabellera
que rossolar del Canigó vegera,
fent en la neu un vastre de rumor.

4-11

Si apar que l'ona als machs rodolada
diga son crim, los còdols als cangiços,
la canya buyda als quatre vents del mon,
y que l'mon tot increpe al homicida:
«¿Perqué llevaren á Gentil la vida?
¿sa gentilesa y son amor honst son?»

Una horrible fantasma, en son desfici,
á la gola l'empeny del precipici
y altres fantasmes, baix, ab crit etern:
«Vina, li diuhen, vina prest, tu ets nostre.
~~E que~~ es lo trespol ahiró que prens per sostre,
sota eix abisme udola ~~l~~ del infern»

Esfereit la celda desabita
y al nost s'allotja en altra mes petita,
nin del temple posat mes á redó;
y ab l'oració ~~l~~ bon sden y ab la cilici
com ab ses mans l'arranca del suplici,
tornantli ses diades de repós.

Mes ay! un gorn, reobrintli la ferida,
de sant Guillem sentí contar la vida.
Encant feya sa capella en Vallegir,
los pastors y pagesos li ajudavan
y, per son, que ~~l~~ vullás, li demanavan,
ab son camp y ramades benehir.

Cansat de dur un gros carreu, un dia,
un dels manobres sens la mentida:
l'ermitá li digué: «Blanca agneix roch,
no faria en mon temple paret bona,
un mal florí malesa una corona:
llançal ben lluny ó tornal á son floch.»

3-11

Llort

—ordencha jo so aqueixa pedra malehida
en la casa de nen que he construida—
digué lo comte-monyo sospirant.
—nde viure ab santa lo pecador no es digne,
no fan bona parella 'l corb y 'l cigne,
lo carbó no s' avé ab lo diamant.—

Pren una escuda y vora la capella,
entre 'l sepulcre de Gentil y ella,
sa habitació darrera 's pora á obrir.
Es aspre lo penyal, dura la feyna,
ell no es de ferro ni d'acer com l'eyna
mes al acer y al ferro fa desdir.

Ell no desdeix, un dia y altre dia
les llevades de roca desafía,
una setmana, un mes y un altre mes:
si s' enforteix la blava Llorella
la ma del monyo s' enforteix com ella,
pica mes fort de dret ó de través.

Lo troba un jorn furgant la roca viva,
venint de son bisbat lo bisbe Oliva,
ab la crossa á la ma, la mitra al front:
—¿En que empleyas, li diu, ta forta destra?
—En obrir, li respon, una finestra
per agnaytar sovint al altre mon.—

Finestra ó clot no triga á obrirla gayre
y com de sa pedrera lo pedrayre
afadigat, al vespre 'n fa son llit,
lo cansament al batre ses parpelles,
y á la ~~llum~~ enmortida de ~~lo llum~~ les estrelles
s' hi esten com un cadabre cada nit.

6-11

~~En que, si diu, emplear la ma- mestra~~

Nimes

En sos enormis ven alsar la lluna
com llantió del temple d'la nau bruna
d'hont vius y vents son l'orgue tronador.
Creu ser un mort ~~de cara marilenta~~
~~que amortallat dins de llums, ab~~ que en sa capella ardenta,
d'estrellades resplandenta,
escolta l'ángel ira aterrador.

Sa fossa es la montanya gegantina,
es ~~la~~ son túmol ~~llum~~ la volta cristallina,
que cada punt traspassa somiant,
á les plantes del Ser que l'mon adora
cercant, entre les ánimes que anyora,
la del tendre Gentil que estima tant.

Quant devalla l'seu somni de l'altura
en l'altra fora com ancell s'atura
á mirar d'aquella ánima lo cos,
y 's refrigera son cruel martiri
veyent l'angel solin del cementiri
ab una ala covarlos á tots dos.

Sovint á l'aspra y mortuoria cella
arriba l'crit salvatge de Griselda,
que, boja, va cridant:- Gentil, Gentil!-
y estira al vent sa casellera rossa
ab sa recorda ma tenaca á sa fossa,
hont altra flor no hi portará l'abril.

Sens esperar, á voltes la resposta
se rebat á mes corre per la costa
y á crits lo comte-monje dervetllant:
-¿Sota quin arbre dorm aquell que anyoro?
bon monje, diuli, no estranyes si ploro.
¡ay! fa tants dies que l'estich cercant!-

第一章

Ressegueix entretant cenobi y temple
Oliva, no hi ha res que no contemple;
funda en Bripoll un alte monestir,
y estudia per ell eixos brancatges
de pedra, eixes motllures y fullatges
que mouvian los besos del sefir.

Allí ab lo pensament tot ho transporta
desde l' pom del panell als banchs de l' horta
y transmuda, combina y afegeix,
y una obra concebeix sa fantasia
que, avans de veure la claror del dia,
naix, poa tronch y branques y floreix.

Ja tot ho veu; sa creació de marbre
es com dins la llevor altivol arbre,
maravellosa flor dins grana humil:
tot ho veu fet, sinó lo frontispici
que corona ha de ser del edifici,
d' aquella imatge d' or cara gentil.

Enamorat artista, lo somia
de nit, ne fa dibuixos cada dia,
que al veure l' endemá rebut al foch,
y, no podentne l' pensament distraure,
embarca novas projecte que han de caure
també en oblit, com dins la mar un roch.

En l' hora de solai un dia evida
los monges sota 'ls arbres de l' eixida:
fa tres dies que, allí, de sol á sol,
ab son bácul dibuixa, escriu y esborra.
com les ones del mar damunt la sorra,
quant suaument les brea l' ventijol.

8 - 11

—Mirau la aquí.— los dia y la Portada
contemplan per son gent dibuixada,
l' historia de la santa religió,
en pedra escrita per la ma de Roma,
una crossa de bisbe n' es la ploma,
n' es lo paper un flanch de Canigó;

Set cants misteriosos te l' poema,
set florons que durá en sa diadema
Santa Maria de Ripoll al front;
set cels de pura ~~[illegible]~~ divinal bellesa,
la Biblia al cor de Catalunya imprena,
present, passat y esdevenir del mon.

D' aquesta creació dedicatoria,
es sa primera pág'na la Gloria:
en son trono estrellat l' Angell divi
ensenya obert lo llibre de la vida,
dihent á la nissaga redimida:
«Flomes ingrats, mirau si us estimi!»

Al' llibre 'ls quatre evangelistes miran,
misteriosos animals que 's giran,
tot estenent ses alas com aucells,
y vint y quatre ancians de cap blanquissim
vora seu van cantant: «Digne es l' adoltissim
d' obrir lo llibre d' or dels set sagells.»

Segueix de tota gent, tribu y llenguatge
la immensa processó fentli homenatge,
patriarques, apostols, confessors:
la verge mostra de puresa l' lliri,
lo martri la palmissa del martiri
y sota l' bras son llibre los doctors.

9-11

beatifica metafi

En son carro de foch se veu Elias
y en histories aprés y profecies,
Moises, Jonas, David y Salomó:
atravessa el mar Roig l' israelita,
huyta ab ell lo cruel amalecita
y l' arca volta el muy de Jericó.

De Jesucrist celebran la victoria
la cítara y salteri de la Gloria,
la flauta dolça, el tendre violí;
y el rey profeta entre vassalls y nobles,
sembla dirli: «Alabauto tots los pobles,
cel, mars y terres, alabauto ab mi.»

Oliva los esbrina, fil per randa,
de la fe agueixa mística garlanda,
los mostra aquí sant Pere, allí sant Pau,
com de l' Esglesia sólides pilastres,
sostenint aqueix cel ab tots sos astres;
la espara empunya l' un, l' altre la clau.

En la faixa del arch que 'ls dos sostenen
en dotze retaulons ses vides tenen,
unintse dalt, als peus del sant Angeli:
Quant vius encara anavan per la terra
als vicis y al error fent una guerra
ya s' unian ses ánimes en Ell.
Pau á, sos peus, repuig del negre abisme, ferotge drach, lo drach del gentilisme;
á orfegar de ses ires los rebulls
dues áligues baixan á la terra,
y mentres una ab sos unglots l' aferra
á colps de bech l' altra li lleva 'ls ulls.

10 – 11

Acá
~~Dará~~ lo ensenya dos lleons que s' baten,
y fers l'un sobre l'altre se rebaten:
un centaure, fugint, los tira un dart,
mes l'home á qui de monstre la figura
donaren les passions, de tan impura
cadena sempre se desliga tart.

Domant ya son cavall lo genet destre
mes enllá s' ven de ses passions ya mestre,
vestit de caballer ab los arreus,
á les feres indómites s' atansa,
y al apuntarlos la punyenta llança
amansides se postran á sos peus.

Davall de tot á Lucifer veu caure
del cel, á Adam del paradís, y ayaure
lo condemnat en llit de foch etern,
non Lacoon á qui genolls y braços
entortelliga ab sos ferestechs llaços
~~la serp esgarifosa~~ l'apocalíptich monstre del infern.

La paraula de foch del arquitecte
fa alzar de terra el colossal projecte,
monstres y sants, cantors y combatents;
los ulls de pedra y llabis se desclouhen,
aquells arquets de violí se mouhen
y s' adolla la música á torrents.

Te son arch de triomf lo cristianisme;
al romprre el jou feixuch del mahometisme.
Catalunya el aixeca á Jesucrist.
Qui passará per sota aqueixa arcada
be podrá dir que, en síntesis sagrada,
lo mon, lo temps y eternitat ha vist.

11 – 11

Comte Pelós, primer de Barcelona,
quin pantó tindrán, quina corona:
millor capgal no l'te cap rey del mon.
Mes ay! al erigirlo ab que ja foren
ignora l'sabi birbe que ara 'n moren
que ilustres tanys del mateix arbre son!

Lo comte Ballaferro, no fa gayre
enfilava la via de Bellcayre;
volia despossar son fill Guillem
ab una provensala damisela,
per son germans anomenada Odela,
pels joves trobadors novells flor de ~~amors~~ poncem.

Mentres llegía sa epopeya Oliva
vestit de dol un missatger arriba,
son missatge es de penes y dolors:
—¡El mort! es mort lo comte Ballaferro!
la Provença s'endola en son enterro
y l'cel mateix sembla desferse en plors.

Volguí passar lo Broc una vesprada,
de sobte revinguí la rierada,
falleix la terra d'son fogós caball
que sota l'esperó s'adressa y gira,
enlló al genet d'una sacsada tira
y ab ell á cabussons va riu avall.

Cercant lo poltro que ab la mort batalla,
brabeja agonitzant, llunyta y badalla,
son arnés enfonzantlo cada punt.
Una hora aprés en la fatal ribera
d'un salzer de verdosa cabellera
dormia á l'ombra l'mon senyor difunt!—

12 – 11

11

Pregant per la seva ánima al Altissim
parti á Ripoll Oliva afligidissim;
quant ~~amp aprés á Sant Martí revé~~ retorna al cenobi ~~anterior~~ de Conflent,
troba malalt de grave malaltia
l'únich germá que en aquest mon tenia,
gloriosa estrella d'aquell cel ribent.

— Adéu t'envia, diu Guifre, ab Dallaferro
vaig a sortir del terrenal desterro:
¡Si com ell me sortís ab lo cor net!
aquesta nit, de mon sepulcre á vora,
ha dat tres colps la massa avisadora
N. de nostre patriarca sant Benet.

Celda, claustres, adeu, cel de la terra,
port de la pau en esta mar de guerra;
adeu, germans que aymava ab tot lo cor,
com jo us hi tinch, teniume en la memoria,
jo me 'n vaig á esperarvos á la Gloria,
vora la font del eternal amor.

Ara que á mi la avara mort m'espera
una mercé m demano, en la derrera;
plantau la Cruz del Canigó al bell cim,
que á ndeu alsats los amorosos braços,
hi endresse les miradas y los passos
y esborre en la montanya lo meu crim.—

— Tots hi anirem los monjos d'eixa Terra,
Oliva li respon, y al front la serra
durá com temple l'signe de la Cruz;
y ab los salms desmiantre les canturies,
los Angels hi vindran á voladuries
eix colomar de fades á fer seu.—

1-R

52

Cant dotzé

La Creu de Canigó 3

Chor de monyos, sota la montanya

Avans que el comte mória
puyem, puyem al cim de Canigó.
ahí lo signe sagrat de la victoria
á coronar lo front del Rosselló.
La nubolada obscura,
mortalla inmensa d'un gegant difunt,
abriga ya l'altura,
apagant d'una á una les estrelles;
mes no quia la Creu mes alta que elles;
en nom de Deu amunt.

Chor de fades dalt.

Per los núvols lo fro y per les montanyes
va rodolant com carro que s'estimba,
ayrosi d'aci ressonan veus estranyes,
mentres la nostra minva.
¿Ab profanar nostre palau qui puja?
¿Caldrá per ells que fuja,
bressolant y vuelh deixantlos nostre aixam?
Can damunt seu, tempesta que rodola,
oh núvol que braola,
desembayna lo glavi de ton llamp.

2 - 12

Chor de monjos.

Com un volcá que esclata, la tempesta
del Canigó la cima ha somoguda,
s' adressa sollevada la congesta,
del torb per l'ala bategant rompuda,
que bruns com una roda
de corcers enverats per la batuda:
Esbrosta l'boch com vinya en temps de poda:
grossos pengals de llur sient derbanca,
remous, capgira, arranca,
y ab terratremol, fetes mes de furies
preguntan les boscuries
si ab sos cimals de neu y arrels de marbre,
com un esqueix del arbre,
del Pirineu lo Canigó s' esbranca.
Però la Creu nos guia,
de nostra companyia
ni de nostres cabells no 'n caurá uns;
ni móures pot la fulla
sense que Déu ho vulla.
En nom de Déu amunt.

Chor de goges

Avall los ermitans y cenobites,
com est palau no 'n daura un altre l'sol:
si volen ferne monestirs y ermites
per darshi ab Angels cites,
per son platxeri Flordeneu se l'vol.
Mes ¡ay! com fortalesa
que escala per set bandes l'enemich
nostra montanya es presa
al so d' himnes monastichs y canturies
de cent campanaries al repich.

3-12

Anem, anem! nostre palau s' aterra,
trencades ses columnes de cristall,
¡ay! com la neu que coronó eixa serra
nostra glória que 's fon va rin avall!

Chor de monjes

Per entre la boyrada que s' espreixa
á Catalunya 's va veyent mes gran,
puyant de feixa en feixa
per les espatlles d' eix turó gegant.
L aurora lo corona
de raigs d' argent ab nivea madeixa
que d' or se va tornant.
Lo ber ultim li dona
l' estrella matutina,
perdentse entre l' aurífera boyrina
com entre cabells rossos un brillant.
¡Oh! salve, Catalunya,
la foca nit s' allunya,
la nuvolada 's fon,
y com aurea corona gegantina
lo sol se posa en ton purissim front.

La goja de Mirmanda.

Adeu, ~~[illegible]~~ célica ~~[illegible]~~ vila de Mirmanda,
per no tornar me 'n vaig,
may mes veuràs les gojes en garlanda
d' una banda de riu á l' altra banda
dançar pel mes de maig.
Les casas d' una á una hi veuràs caure
com ell veurà disminuir son raig.
Cansades de vetllar entre ruines
veuràs derdir y apaure
les colossals alzines

L - 12

que ha perdonat lo llamp,
y los palaus, les torres y piscines
pauran com flors y espines
que deixa el temps dallades en son camp.
Pedrera d' eixos pobles
serás mil anys; de les muralles dobles
se'n bastiran castells y monestirs,
de taula serviran les aves nobles,
de fites los menhirs.

Los monjos de Monestir del Camp.

La Provença de moros escombrada
al peu del Camigó los rebatía
Carles-lo-Magne un dia,
guiant la seva armada
com al poble de Deu l'arca sagrada
una imatge de bronze de Maria.
La set que 's ben la sanch dintre ses venes
l'estoch fa caure de ses mans morenes.
Mes Carles se'n adona,
can ~~invoca humil sa celestial~~ de genolls als peus de sa Patrona
y ~~enfonza~~ clava sa lloança en un correu,
d' hont brolla l'aygua pura
que non delit los dona
per traure de l'altura
l'enemich de sa patria y de son Deu.
D' aquest prodigi en eternal memoria
fundá en lo Camp lo nostre Monestir;
y la Mare de Deu de la Victoria
estrella de sa gloria
~~es per~~ ~~no pueda~~ volgué l'Estrella de Tuhir.

5-12

La goya de Galamus

Esflore dissen valls de Fenolledes,
adeu, adeu, desert de Galamús;
també de tes arbredes
que atrosan aygues freds
me trauhen los deixebles de Jesús!
Adeu los de Núhedes,
Estany Negre, Estany Blau y l'Estelat,
espills d'eixes pinedes
y d'eix cel ~~blau~~ ~~d'alterna assolegat~~ de safir immaculat!
¡Que tristos ara us miro
tan frescos y rihents que us he deixat!

L'ermitá de Galamus

desde aci dalt t'oviro,
placevol ermitatge,
y ja per tu sospiro
com l'aucellet que anyora
son niu entre l'brancatge.
Ahi de sant Antoni
trobí en la Cova una divina imatge
que en signe de victoria,
de porcell en figura, te l'dimoni
als peus. ¿Baixálhi un ángel de la Gloria
perqué del fferm l'asprera m'endolcís?
Dolça Tebayda mia,
cancell del paradís,
en tu, d'eix serafí ab la companyia,
dolça Tebayda mia,
ja moriré felís!

6-12

La Fada de Bibas

Adeu, Cover de Bibas,
ja no us veuré may mes,
fontana ~~[illegible]~~ remeyera d' aygues vives,
cistell de flors de Nuria
ab faixes de verdor al cel sorpés.
Ja l' ressó no obiran de ma canturia
pujant los fraginers per lo camí,
y l' pastoret que vetlla en la boscuria
en la ribera estens
mos toballons no ovirará al matí.
May mes d' amor encens
vindran los cavallers á aquella Cova
que sols l' amor obrí;
si algu mos niu retroba
lo trobará sens mi!
En eixes valls á rellevar ma fama,
vestit de foch y flama,
ja ve l' Comte l' Arman.
bosco, soleys, masies que l' cor ama
per sempre adeu siau!

Oliva

Si vé l' Comte l' Arman altres ne venen,
la creu en sa ma tenen
y l' amor de Deus dintre del cor,
y ab aqueix foch diví la terra encenen,
fentne l' astre flammiger del amor.
L' esbart del cel de Montgali eixia
quant ja la marejada
de moros decreixia
y ahont naxqué Bripoll, á la besada
del Ter y del Freser

7-12

Pirineus

+ en illa gerda eix monestir bastía
de Catalunya baluart primer.
Fets angels de la patria, allí guardaren
sa historia y son tresor,
son esperit naixent allí breçaren,
adormintlo ab cançons de l' antigor.

La de Fontargent

No us tornaré pas veure,
boscuries andorranes,
rius de Fontalba, estanys de Fontargent;
ni us dich ¡ay! á reveure,
mes serres catalanes,
que veig fugir. fugir cap á ocident!

L' ermitá de Meritxell

Adesniesen la fada á la bona hora,
millor Reyna y senyora
en Meritxell trobaren estes valls.
Fa música á ses plantes la Valira,
que d' Ordino á Soldeu, armoniosa,
te la figura d' una immensa lira
de braços de cristalls.
Damunt son front lluheixen
los dotze estanys Nessons, corona hermosa
que de brillants y gémes li ofereixen
aqueixes cimes hont lo cel reposa;
Corona d' Adriana esplendorosa
~~que ab cims d' aquesta serra~~
~~penjada remunyant entre cel y terra~~
que del zenit desprenya
que d' entre la Teria y el cel aquí sorgeixen.

8-12

Les fades de Bonas y Banyolas.

Adeu, viles y platges y boscuries,
d' aqueixes endressuries.
Passá en ales dels somnis ilusoria
l' albor de nostra gloria;
com passan los meteors que l' cel fuixan
ab moridora estela d' argent pur,
aixís, vora la mar, pujan y baixan
les serres de Bagur.

Los monjos de Banyolas

Quant Carlomagne desllivrá á Girona
se vegeren exercits per los aires
uns ab altres lluytar, com llenyatayres
ab llurs destrals dintre l' afraus pregona:
plovia sanch per darli nou batisme;
llampegueja y en horrida tempesta
sonyá una creu de foch sa ebúrnea testa.
Los moros la revenya encomanaren
á un drach del negre abisme,
que devorava nines é infantons
y, arreu, los cavallers que ab ell lluytaven
ab son cavall, ses armes y genoms.
Era ferétech, monstruós, deforme;
ab son veri l' Estany enterbolía,
y de sa cua ab lo ramás enorme
á la vila ses ones rebatia.
Lo monjo sant Emeri,
dels orfanets y viudes á les veus,
deixá son asceteri
y 'l monstre esgarrifós caygué á sos peus.

9-12

Los ós de Sant Pere de Roda

Quan de Cósroes l'espasa flamejanta
cremava de David la ciutat santa,
en son etern, inderrocable soli
tremolá la ciutat del Capitoli.
Lo papa Bonifaci, en barca aurora,
lo cap del Príncep dels apostols pora,
penyora que á tu 't fia,
oh Catalunya, oh dolça patria mia.
La empeny ab ma amorosa
la mar, vers hont comença l'Pirineu,
al peu del Cap de Venus trono un dia,
que suplantá la Creu.
Los mariners á ses divines plantes
de les reliquies santes
estojam lo tresor.
Al viure l'iris de la pau hi tornan
y l'tabernacle adornan
garlandes de verdor.
Ab blur mantell les eures lo cobreixen
y ~~arítjols~~ aritjols y ridortes li guarneixen
un maig de cel que lo angels fan florir.
Vent que sant Pere escullí lo Verdevari
per son relliquiari,
li hi fan una capella,
d'hont brotá, com la flor de la poncella
de Sant Pere de Roda l'monestir.

La goja de Danu.

Adeu, terra cerdana,
mon paradís un dia,
que ni ets jayl d'anyorivola per mi,

10-12

d'ensá que en la Solana,
verger de l'amor mió,
tots los meus somnis esflorar vegi!

Los pabordes de Núria y Font-romeu.

Se sent algú que plora
vers Font-romeu y Núria,
de les alegres es l'esbart que astora
nostra suau cantúria.
Cantem, cantem, llur foca nit declina
als raigs de vostra aurora,
oh Estrella matutina
de Núria y Font-romeu,
sian vos la Regina
de nostre Pirineu.

Chor de goyes

Anemsen, Flordeneu; de fulla en fulla
vostra corona d'or se va desgent,
lo vol de nostres ilusions s'esbulla
com un esbart de papallons al vent.
Deixem agreixa cima sobirana,
y en alguna illa de la mar llunyana,
d'ahont degnerem, segles ha, sortir,
tot recordant la terra catalana
anemsen á morir!

Flordeneu

Fan anys, avuy mateix, en aquesta hora,
jo seya así ab Gentil,
los besos de l'aurora
volavan per son front com les abelles

11-12

pel front de les poncelles
que en sa brota desclon l'alé d'abril.
Y avuy, á aquesta alma
que guarda la petjada de son peu,
ab quant mon cor estima
tinch de donar l'adeu!
Montanyes regalades
son les de Canigó;
per mi be ho son estades
mes ara no ho son, no!

Les fades partint.

Quant lo novembre esfulladís s'acosta
s'aplegan en la costa
les oreneles per passar la mar;
aixís de tu, ma dolça Catalunya,
lo nostre vol s'allunya,
girantse sols per veure't y plorar!
Un jorn tornaran elles
ab los amors, los lliris y roselles,
los cántichs dels fadrins y les donzelles,
¡sols á nosaltres no 'ns veurás tornar!

Chor de monjes

Ja som al cap d'amunt de la montanya,
balcó del Pirineu;
se veuhen desde así Fransa y Espanya,
junyímles ab la Creu.
(Plantantla y adorantla)
~~Creu de Jesu, aqueixa terra es vostra~~
~~Tot l'univers á vostres peus se prostra~~
¡Arbre florit del Gólgota en la soca,
oh Creu, obriu lo cel ab vostre front.
Tancau, tancau l'infern ab vostra soca,
y ab vostres braços rellignau lo mon.

12-12

Gavi.

Oliva

ndel iris bell la virolada cinta
sobre la Creu del Carrigó se mostra,
corona celestial que un angel pinta.

Un infant

Com perles que en l'arena
deixan les ones blaves de la mar
entre els nuvols del cel que s' asserena
se veuhen Sants y Verges blanquejar.

Chor de Sants en los núvols

Crux fidelis inter omnes
arbor una nobilis.

5
Gavi, abat.

ndel amor de Jesus oh dolça escola
la que en lo claustre de Cuxá planti;
suau perfum ne vola
millor que d' un jardí:
dels candidats miran la blanca estola,
miran sos cors brollant amor diví!

Chor de Sants

Silva talem nulla profert
fronde, flore, germine.

Sant Romoaldo y sant Marí.

Com niu de rossinyols entre englantines

13-12

yo veig nostre ermitatge
davant lo monestir de Sant Miguel;
aparicions divines
baixavan d' eix boscatge
pujantsen nostres ànimes al cel.

Sant Ursèolo

Un dia, de Venecia dux fortissim,
~~dux de Venecia un dia estimadissim~~
ma esposa la mar donà anells d' or,
per vos, Jesus dolcissim,
per vos guardava l' ànima y lo cor.
Com en ales d' un angel del altissim,
Gari, en ta companyia,
á viure en la abadía
~~ninguí~~ de Sant Miguel,
~~y esposa, regne y fills, tot~~ y fills, muller y regne,
quant tenía,
tot ho deixí per eix ~~reció~~ recó ~~celestial~~ de cel.
Sovint fins á l' aurora
un éxtasis diví 'm aligava fora,
quant l' albadella me cridava al chor
un dematí, la porta era tancada;
yo demanava entrada,
ningú 'm sentí, ningú sinó l' Senyor.
Ell m' envià dos angels amorosos
ab una escala d' or.
Ditxosos, oh! ditxosos
los que pujan, oh Creu, per ta florida
brancada, arbre de vida,
que l' fruyt del cel nos dú,
per pujar de la Gloria al goig sens mida.
l' escala d' or ets tu!

Chor de sants

184-12

Chor de Sants

Flecte ramos, arbor alta.

7
Sant Vicens

Abaixaulos, oh Creu, cap á Collioure.

Sant Guillem de Combret

Los pobles abrigan del Vallespir,
florit niu de repos hont volgui viure.

Sant Narcis

Guardan lo mur de l'immortal Girona.

Santa Eularia

Posauvos en l'escut de Barcelona.

Sants Lluciá y Marciá

Y sobre 'l cor de nostra mare Ausona
fentla en ciencia y ~~[illegible]~~ pietat florir.

Sant Ramon

Y en l'Ampurdá, lo Rossellá y Cerdanya,
Catalunya y Espanya,
feuhi la fe de Jesucrist reviure,
fen á ses plantes lo Coran morir.

Olivá

25-12

Oliva

¿Sentiu? de la campana
de nostre monestir se sent lo plor.
mon cor ab ella una oració m'demana
per mon germá que 's mor.

Chor de monjos. (S'agenollan.)

Proficiscere ob ánima cristiana;
del cos rompent los llaços
surt d'aquest mon crisálide immortal.
~~Eliminada~~ Obedeixa com espora en vostres braços,
eliminada, on neu, del tenbolí infernal;
com á Lot del incendi de Sodoma,
á Daniel de les urpes del lleó,
á sant Pere y sant Pau de les cadenes
de la cruenta Roma,
á Déu d'un mar de penes
y á Moyses dels cercers de Faraó.

Un infant

Veiu una alba de llum serena y pura
jo l'veig enarvorarse,
rejovenit y lliure:
dos punts de l'altura
tot baixant á recébrel veig sonriure:
de l'un la noble y bellisa figura
se sembla al que ara puja del desterro
y ab ella veig abrasarse
l'altre en hermós com pomeró en abril.

Chor de monjos

Aquell deu ser lo comte Tallaferro
aquest l'hermós Gentil!

16-12

Gasol

Oliva

Gloria al Senyor; lo núvol de tristesa
que amortallá tan temps l'ánima mia
com los núvols del cel se va desfent:
la nit recula empresa
per la clavor del dia
que viu en la finestra d'orient.
La nostra terra aymada,
que de Mahoma sota l'jou viviá
com un guerrer armada
empeny los sarrdins vers l'occident.
Lo comte Berenguer de Barcelona
aixampla sa corona,
Catalunya s'desvetlla ~~[illegible]~~ enamorlada,
~~al l'[illegible] Pirineu~~ cama ensá cama enllá del Pirineu.
com darrunt son corcer una amassona
que s'adormí una estona
venint de ~~[illegible]~~ adrahonar, ~~lo fill d'[illegible]~~
~~venint de una batalla ab Sarrada~~ un semideu.
Ab l'álija real es pariona
que ab cada ala domina
un vessant de la serra gegantina.
Derrocat lo titanich Almanzor,
del islamisme vespertina estrella,
¿qui sab si algun nostre héroe formidable
ha d'aixetar sa espana immensurable
de gran conqueridor?
¿Qui sab, qui sab si ab ella,
sa corona y sa llar veyent petiten,
á un gran realme ha de donar les lites?

Chor d'homes de paratge

Partim ab tro de guerra
com temporal que baixa de la serra:

11-12

la llagostada mora
llancem per sempre d' eixos camps afora,
après los llaurarem:
de les visarmes vella,
de les espases ne farem corbelles;
~~de les visarmes vella~~
lo blat avui son sarrasins, segrem!

Chor final

Gloria al Senyor: tenim ja patria amada,
que altivola es, que forta al despertar!
al Pirineu miranla recolzada,
son front al cel, sos peus dintre la mar.

Branda ab son puny la llança poderosa;
lo que ella guanye ho guardará la Creu:
sobre son pit te sa fillada hermosa
que ns fa alletar ab fe y ab amor seu.

Bressola encara en est bressol de serres,
enrobustim sos braços y son cor,
sos braços fem de ferro per les guerres,
mes per la pau umplim son pit d' amor.

Patria! t' ~~dirá~~ donará ses ales la victoria,
com un sol d' or ton astre s' va llevant;
llança á ponent lo carro de ta gloria,
puig ven t' empreny, oh Catalunya, avant.

Avant; per monts, per terra y mars no t' paren,
ja te es petit per trono el Pirineu,
per esser gran avui te despertaren
á l' ombra de la Creu.

Notes

Cant I

4. Fallayres son los que en alguna vall pirenaica corren en fantástica filera, por los boscos y montanyes vehines ab falles de pega ó teyes encesas, cantant corranders y cansons á sant Joan, ~~en~~ la nit avans de sa festa. Véusen aquí una ~~que~~ floreta que perlevam de nostre cancioner ~~en Aragó y Catalunya~~ la vall de Broto ~~se aplega~~ lo primer de nostres excursionistes y arxiver de nostra literatura, D. Marian Sagüés.

Anirem á cullir roses
al roser de sant Joan,
ne farem una enramada
als fallayres d' aquest any.
Io me 'n vaig tota soleta
per una arboleda avall,
quan jo en mitx de l'arboleda
n' encontro l' glorios sant Joan,
l' encontro dins una sala,
dins una sala molt gran,
les antoites son de vidre,
la sala n' es de cristall
en el mitx d' aquella sala
si n' hi ha una font real,
que s' hi renta los peus Cristo
y el glorios sant Joan.
Deu los do molts anys de vida
als fallayres d' aquest any,
que ni han celebrat la festa,
la festa de sant Joan.

La tradició de les falles se conserva també en les poblacions de Marina, Borja y Valencia, encara que en esta alteran de mala manera la costum y en aquella la paraula, dihentne fayta

2)

Cant 4.

~~Fallayres. Los que van pels carrers ó pel bosch ab falles, atres de pega ó teyer enceses, lo vespre de la vigilia de sant Joan. En ab Calder de Sobi hem sentida esta cobranda:~~

~~Esta nit farem les falles
de sant Pere y sant Joan.
esta nit farem les falles
que l'any que vingut se fan.~~

~~Ha tradició de les Falles se conserva tambe en la majoria especialment per la Valencia, encara que en esta altra van de mala manera la costum y en aquella la paraula, diuen fogata.~~

2 Joglars. joculatores, s'anomenan encara en lo Bovellò los músichs que tocan en les festes majors lo flaviol, lo tambori y la borassa ó sach de gemechs.

3 La ciutat d'Elena. Elna que rebé de Constantí lo nom de Castrum Helenæ, en recort de sa santa mare.

Cant 7 II

7 Fada, paraula usada per nostres classichs y viva encara á Mallorca en sinónima dels mots coneguts encara que paratjivols de goja, aloja, encantada y dona d'aygua, que gastam en la Llegenda.

1 Tonquillers: Floreta de cinch fulles blanques y de cor groguenchs que recorda la nadala. Es verament atrevida, puig floreix al bell pes de la congesta que l'abrigava ahir; sota mateix del glas que 'l sol va aprimant y retallant y fins sovint lo forada per traure 'l cap á la llum y á la vida. La he vista vora molts estanys, mes al peu dels Estanyols de Cadi, en son temps, sembla talment voler cobrir la terra, que deixan les neus, ab altra primaverenca nevada de flors d'ametller.

2. ~~Boix florit~~ ho rhododendrum ferrugineum á mes del nom de boix-florit te 'l de boix de Nuria, boixerica, gabet y taladart. Es la flor que embelleix mes nostres Pirineus, en sa florida, endomatant de bermell son aygnaverros, despullats, sense compassió, dels abètors y pinedes primitives.

Cant 9.

9. Eslirona, serpeta blanquinosa curta y de cua esmotxada, mes coneguda per lo nom de noga de serp: en lo pallars ne diuhen vidriol, no se si per ser trenciadissa com lo vidre o si per tenir, sens fonament, anomenada de venenosa, com ho diu Cadagi: picada de vidriol porta dol.

~~Fallayren Aqueix nom donan~~
~~En Apil, so voltant, van á emmidiolen al cim d'un puig, entre los mas les dels~~
~~nt entre baixen en fantàstica filera cap al pueblo~~

3)

C. 4

4. Clot de Moixeró: No se de que li ve l'nom à aqueixa solitaria clotada, ver niu de moixons amagat entre les brangues del Cadi, que com per abriguarla, perden aqui sa esterilitat y s'reverteixen de verdor. Hò s hi ven un palm de roca, la gerpa y la florida ponsa la encatifan tota y les fonts hi brollan umplintla de murmuris y de vida.

La Font del Cristall ~~(al)~~ raja mes estilà, en lo mes agre de la serralada, sobre Bellver: à ella s'referex la cansó popular:

La Font del Cristall
hi ha una aygua molt clara,
be ho sabia jo
de guan festejava.

2 Cadinell: montanyeta, que nait à ponent de Pova y mor en Cornellana. Es baixa, de menos rognes y de mes vegetació que l'vera de Cadi, de que sembla una tanca humil.

3. La roca dels dos Flomes Encantats. Segons la tradició son dos canadas empedrehits en castics de haver perduda la missa ~~per~~ ~~un~~ un diumenge per ~~haver~~ ~~seguit~~ un isart. ~~Segons altres es mina. Informació de l'Associació d'Excursions Catalana.~~

La Calma, culmen d'una montanya, cima planera, en castellà meseta.

5 Pont de Mahoma. Obrenta de granit per mont i arriba à Peto ò cim de la Malenida.

6 Sant Vallier. Nom francès del espanyol, sant Valeri, bisbe de Cousserans, avans del any 1505. ~~Segons la tradició~~ diuhen que ell mateix plantà la creuheta de marbre que corona la hermosa y superba montanya de son nom.

Esta tradició y la apuntada en lo cant 55 sobre sant Guillem de Combret, son populars en Vallergir. Contan, á mes, que ell volia plantar ya hermita al pen de Corsavi, mes malaguahits los habitants d'aquest poble aterravan de nit lo que ell feya de dia. Salvors no prengué comiat d'ells: Ndejayres seren, mes cap plet guanyaren, y se en anà á bastir la capella de Sta Magdalena, que es avui la de Sant Guillem, ahont fent aquta penitencia, diu, que baixavan les daynes dels cims de Canigó per alimentarlo ab sa lletgura y flaquesa.

~~Com panats uns manobres, treballant, trobar una cata hont hi havia humanes despulles, que prengueren per les del Sant fundador. Si y posqui probar sabriam que Sant Guillem de Combret no es lo que veneran en ella y en Eliora, com vol M. Puet en son Hermitatges del Rosselló.~~

2. Lo Profeu de Pompeyo. Marca Vergardins, ~~Marc~~ y Henry los col·locan en lo mes alterós del Portus. Tal vista passhen esterrats entre lo fonaments de Bellaguarda.

3. Bacins de les encantades s'anomenan uns grans vists ó petits ~~[illegible]~~ safareigs que hi ha dintre la cova de Sirach. La gent del pahis creu que eita cova s'embancaua antigament ab la Bartera de Vilafranca.

3. del mot Campan s'ha format Galamus

4. Ermand rey bagauda. Nostre sabi amich, mossen Pasanoh (Revista Histórica 1. agost 1874) diu que 'ls bagaudes se sostingueren envers les Loves de Ribas fins que les tropes del ~~[illegible]~~ Eurich s'apoderaren d'Ermand, lur capdill ó rey, que mataren en lo cim planer de Foixera, anomenat Pla d'Ermand, hont se veuhen encara runes d'un fort primitiu sens rastre de morter ni de pedra picada. Qui sab si nangui d'aquells Uungans successor la tradició popular d'haverhi en les Loves una princesa encantada? Afegeix la tradició que aquelles historiques Loves se comunican ab lo Forat de Santon, abisme esglayador que hi ha d'espatlles de Montgrony, en mitg d'una ~~[illegible]~~ pedra.

5. Les Estunes son un gran banch de roca tronepat per algun terratremol, de qual enormes esquerdes la tradició ~~[illegible]~~ ni ha ~~[illegible]~~ fetes palan de les alojes. Olsina Ensaig historich de Banyoles. Lo motiu d'aqueixa cansó lo tragem de la sabia obra, Historia del Ampurdan de nostre amich Pella.

2 Força-Reada, ~~[illegible]~~ descartada, y Pena son dos turons molt ovirsadors per sa posició y per estar coronats de duas devotes, que aixis s'anomenan en lo Bonelló los hermitatges.
En Nostra Senyora de Pena se repeteix la tradició, cantada per nostre conpare, lo Pastorellet de la vall d'Ebles, d'una noya que fugint dels moros se tirà daltabaix del single, sense fersse mal, per intercessió de la Verge. Per aitó d'una de ses timberes se li diu lo Salt de la Donella.
Pena es lo mateix que penya. Ab aqueix motiu transcribim, sense traduhirlos, eixos mots de M. Vidal en son Guide du Roussillon. C'est bien à tort que certains géographes écrivent Cases de Peine, ce qui donne une signification bien différente. La manie de franciser les noms propres du Roussillon fait souvent commettre de ces contresens.

5. Segons l'opinió mes admesa, Annibal atravessá los Pirineus passant per Espolla, Carbassera, Coll Tarrés, Puig Mamana y per la Vall d'aquest nom ~~devalla~~ baixá al Rosselló. Los pochs traginers que encara fan aquest camí l'anomenan la Carrera Vella. La Vall, que havia tingut cent fochs y esta avui gayre de despoblada, se ~~al cap~~ per capsalera la superba roca de Montram, que la ~~domina~~ sengorejá tota y al cap d'avall la Bosquet dels Florts, que no es pas mayor que la plassa de la Llotja de Perpinyá y es plé d'arbres y de cerceles de rochs mal apilats, alguns verament ciclopichs. Si es estat, ó no, un reducte céltich ó d'altre poble primitiu, com vol Dauvert de Breart: Bulletin de la Société Philomatique de Perpignan, 1835, no m'toca á mi resoldreho, mes al visitarlo, l'imaginació m'hi feu veure entre les alenes y petits figures de guerrers dansant ab les armes als dits y ombres de blanques abejes baixant á esbandir sos Todallons vora les aygues del Massana.

2 Aquesta poesía está calcada sobre una senzilla tradició ~~aranesa~~ popular: sa resposta no es mes que l'adagi aranes: Garonna per obran, braman, Noguera per sur tut dur. ¿Será per escayensa que 8 nom de Garona, ~~ens~~ sia anagrama del de la Noguera?

3 La corona-de-rey: Saxifraga, se cria en los esquey y petits rellesos dels singles, com per aconortarlos de llur esterilitat y nuesa. Les fulles sortint de l'arrel com les raigs d'una estrella, s'ajlanan á terra en forma de corona, de mitg de la qual surt l'espigó, que mes que flor n'es una toya de ~~fl~~ blanques y petites, pujant fins á l'altura de dos palms. Pastors y botanichs la tenen per la regna de les flors dels Pirineus. Una de ses especies es exclusiva dels turons Montserrat, d'hont penja sovint escayenta y rumbosa com una arracada.

4 Planés. Henry, en la Historia del Rosselló, pretén que l'esglesia de Planés es ~~la tomba de~~ lo túmol d'Abri-Nero.

2 Camelar, montanya que te quelcom de la forma del camell, y en son enorme gep una hermita de Sant Martí, que domina tota l' encontrada.

1 Serradona: vorde totes les serres veïnes se veu aquest imponent edifici, que fins en lo color de la pedra, force de si, ~~sembla~~ que ha acabat de colrar lo tempo, sembla tenir quelcom del habit dels agustins son fundadors. Son atri está format de renglers de columnes de marbre roig, baixes, aparellades, cuytes y daurades pel sol, sostenint uns revoltons de marbre blanch d un treball esquisit y d' un efecte màgich.
Sota l' derert convent, al fons de la vall, hi ha una antiga casa anomenada Ministral, per ser l' habitació del ministre dels religiosos; en son veïnats hi ha un dolmen mitj soterrat en un camp.

3 La Mahut. M. ~~Pierre~~ Vidal creu que alguna senyora, tal volta vescomtesa de Castellnou, haja donat á aquesta capella son nom de Mahut, Matilde.

La Pont de Seret. La musa popular rovellonesa li ha dedicat aquesta ben merecenda cobranda:

Oby, adeu Pont de Seret,
estàs fet tot d' una arcada,
de la mar á Canigó
no te veus que una vegada.

5 Ho Palet ó Paletes de Broldan eran, segons Sauvet de Breart, dues taules oblongues, notables per llur uniformitat y dimensions, l' una al costat de l' altra, d' uns cinch metres d' ample, set de llarch y un y mitj de gruix. Fa tres anys, jo anava á veureles y no trobi' res que 'ls bocins y encara tingui que cercarlos entre les clapisses de vostos avall, com una aguilla en un paller. Los trosejaren ab poi' malls uns adoba-camins, per amurarse una estona.
La materia trista sort ha tocat á la Mastra de Broldan, pedra llarga que jega en Monner, cobrint quatre metres de terra, en lo lloch anomenat La Batalla.
Mitja hora avall dels Paletes, en lo mateix aygnavers, hi ha la Caixa y á l' altra banda del Bech, sobre la Broca, la Balma del Moro. Aquestos dos dolmens son dels ~~que~~ pochs que ~~han conservat del~~ restan sencers al Borsello

La Tona del Gegant era un monument situat al cap d'avall de la coma del mateix nom, fet de quatre pedres formant un petit quadrat. La de derrera era d'un metre y mitj, si fa ó no fa, un xich mes llargues les laterals que inclinades l'una a l'altra, feyan de paret y teulada. Davant n'hi havia una altre, mes petita y poch enfonzada á terra. Per altro, per sa forma mes regular y per ser de distinta pedrera, fa sospitar que hi fon afegida per algú que volgué utilitar, y resguardar en temps moderns la cova. Les altres eran grans paletes afinats per la doble corrent de les aygues y del temps, vinguts de Brubió ó de Coma de Vaca, endrets que 's veuhen, Freser avall, ó esquerra y dreta.

Uns pastors que vegeren un dia honrada llur barraca per senyors de Barcelona, que la dibuitaren y pamaren de tort y de través, creguereu que 's tractava d'alguna olla de diners amagada, y per desenterrarla a llur profit y mes á plaher, tronegaren les pedres y desferen sense pietat aquell monument ~~de tres mil anys~~ venerable que havia donat nom á la vall y al Puig del Gegant que la domina.

Cant 10

1. Clavellinera: pedrisset que surt, cosa d'un palm y mitj á cada banda de finestra, á vans del anpit, en nostres cases de noble y pagesies. Semblan les dues mans del endrés de la casa que surten á enramarla á ella y lo carrer ab dues clavellines. Algunes de les noves cases del Vallés conservan encara la tradició de les clavellineres, mes los dos poetichs pedrissos son rellevats per dos prosaichs cercles de ferro, ahont s'encaixan los testos com l'anell al dit.

2. Algueites senzilles estovalles de llí han sobrevisgut als claustres de marbre y als temples y al monestir de Canigó. En ya delicada brodadura de fil d'or, vert y violat Monen Font, Director de Portvendres ha sabut llegir la seguent inscripció, estesa en una franja que volta l'escut del comte de Cerdanya: Donat per la comtesa Guisla á Sant Martí de Canigó. 1019

Cant 11.

La fosa del comte Guifre, cavada per ell mateix en la roca viva, se pot veure, gagre be intacta, encara que buyda, al costat del campanar de Sant Martí. Vin la tradició que hi anava á passar la nit.

2 La mare avisadora de sant Benet. Es cosa certissima y la testifican cuantos monges y monyas hay en tantas y tan diferentes casas de este santo Orden, que cuando se ha de morir algun religiós ó religiosa de la casa, dias antes sienten un cierto rumor, como que den golpes con una mano, y le llaman mare de San Benito. Puyades Lib. VIII. Cap XXIV.
Ben segur d' aquesta tradició monástica es filla la popular, que hem sentida en la plana de Vich, que resant, cada dia, un pare nostre á sant Benet, aquest avisa á son devot tres dies avans de morir ab colps misteriosos.

Cant 12

La Creu del Canigó. Hi ha á Prada una fotografia del cim del Canigó ab la Creu ~~al cim~~, que no fa pas gayres anys ~~la~~ lo dominava. ~~a vista~~
2 Les Pessons son una vintena d' hermossissims vidres y estanys de Dife-
3. Pupa y baixa com les montanyes de Bagur. Comparació ó dita ampurdanera que es refereix á les de sorra que caminan de mica en mica transportades pier la tramontana, com les de l altra banda del Mediterrá pier l alé del simoun.

4 Aquesta bella tradició de Sant Pere de Roda está consignada en lo llibre Notabilium rerum diversarum, segons copia que ens facilitá lo S. Sirbal. Com ~~es~~ desitjam molt de que tinga cap fonament, nos creyem en lo deber de manifestar que sols nos mou á publicarla son indisputable valor poetich.

5

6 Albadella s' anomenava en Vich la campana de la seu ab que avans debian tocar l' angeli del matí: segons tradició es la que tocava per ella nostra, quan hi arribava sant Bernat Calbó. Segons nota que ens envia ~~e~~ nostre ~~distingit~~ ~~amic~~ ~~Joseph~~ Callell, lo canonge Bruguell que pujá al campanar y copiá totes les inscripcions de les campanes, anomena Albadelles les que s' anomenan abans los Felus. En la seu de Barcelona hi ha la campana Albadana.

7 Sant Vicens ~~de~~ de Cotlliure, qui fon martirizat pier Nacid, en sa entrada en Catalunya, á 19, d abril de 303

8 Per guiar mes be al lector ~~en~~ ~~per~~ lo ~~entre~~ bosch de montanyes hontre desapareixeria esta llegenda y per estalviar un sense fi de notes geográfiques, la hem enriquida ab l adjunt mapa del Pirineu Catalá, fet expresament pel distingit D. Joseph Bricart, qui no obstant, ó haverne sortit tan aixó ~~per~~ s' ha planyut de la falta de temps per posarlo al punt que volia. Almenys aixó tindran que agrahirnos los visitayres ~~y especialment de l' alta Catalunya~~ é intrepits excursionistes de nostra Terra, cada dia mes enamorats de ses altures, veyines del cel.

S. Oliva. La dedicatoria d'un cant consagrat á recordar les mas grans enaltides glories del Bisbe Oliva, per el matéix se'n va envers lo eminent Prelat que goberna avui la Seu d'Urgell, que en la brillantissima estelada de sos ~~sabis~~ Bisbes conta al gran Oliva com un astre de primera magnitut, puig á mes d'aquesta ratió y apart de les grans dots que'l fan digne succesor del Abat de Ripoll y de Cuxá, hi há la circunstancia de que l'Excm Sr. Morgades tracta de refer en lo possible lo monument que en Ripoll alçá'l geniol Oliva, havent lograt que'l govern de S. M. fassa sessió completa á la Mitra de Vich del cenobi pantteó de nostres Comtes.

rentes mides, que enviantse l'aygua de l'un al altre, voltan un encerdat turó, mitjá abrigat de pins y ~~ordenanet de~~ rodhodendrum. ~~florit~~ mirador desde hont se veuhen naixer, allunyarse per esgrahons de blanchs dos rierons, que enfeixan mes avall ser nuves aygues. Es un rosari d'estangs unit pel fil d'argent del Valira oriental, que allí te son Breixol, y d'allí tran les granitiques pedres ~~de~~ valirenques, que, en dies de quimera, sembra pels camps de la Seu d'Urgell y de la Conca de Tremp.

5 Gari, segons monen Font, Histoire de Saint-Michel de Cuxa, fou abat del monestir, desde 962 fins á 1000. Es l'astre que llueix mes en los dos segles de sa historia, duhent hi per satélits, los dos santos hermitans que acompanyaren á Pere Ursèolo, Mari y Romoaldo, Joan Gradénigo, religió de gran pietat y Mauracenus, gendre del dux. Sant Romoaldo, en companyia de Mari, devant Sant Miquel vers la Torra de Sant Valenti, feu lo primer assaig de la vida hermitana que havia de convertir en orde, y en misteriosa escala del cel per molts, en los camps de Mandula, sota l'cel encara mes blau y bonich dels Apennins.

BIBLIOTECA CENTRAL

~~venta mida, que encuentre l agua de l.m. al alive, voltar un enrbol~~

~~tuno~~